

การสร้างสรรค์ภาพยนตร์ไทยซ่อนสัญลักษณ์ทางการเมืองในประเทศไทย

The Production of Thai Films with Political Semiotics in Thailand

พงศธรณย์ จิตต์สวาสดี¹ และ พรวัน แพทยานนท์²

Pongsarun Chitsaward¹ and Porawan Pattayanon²

สาขาสื่อและนวัตกรรมการสื่อสาร วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร 10110¹

Graduate School of Media and Communication Innovation,

College of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University, Bangkok 10110 Thailand¹

สาขาสื่อและนวัตกรรมการสื่อสาร วิทยาลัยนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร 10110²

Graduate School of Media and Communication Innovation,

College of Social Communication Innovation, Srinakharinwirot University, Bangkok 10110 Thailand²

*Corresponding Author E-mail: pongsarun.jp@gmail.com

(Received: November 23, 2023; Revised: February 21, 2024; Accepted: March 4, 2024)

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์ภาพยนตร์ไทยซ่อนสัญลักษณ์ทางการเมืองในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพยนตร์ไทยและสร้างสรรค์บทภาพยนตร์ไทย โดยศึกษาว่าภาพยนตร์ไทยมีการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายประเด็นทางการเมืองอย่างไร รูปแบบใด โดยศึกษาวิเคราะห์ผ่านเครื่องมือทฤษฎีสัญวิทยาเป็นหลัก (semiology) เพื่อนำองค์ความรู้มาสร้างสรรค์บทภาพยนตร์ไทย สำหรับงานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) คือภาพยนตร์ไทยในช่วง พ.ศ.2558-2562 ซึ่งเป็นช่วงของรัฐบาลทหารและเป็นภาพยนตร์ที่ได้รับผลกระทบจากกระแสสังคม เป็นจำนวนทั้งสิ้น 6 เรื่อง ด้วยการวิเคราะห์ผ่านดวบท (textual analysis) จากการวิจัยพบว่าสัญลักษณ์ที่ปรากฏในภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง พบว่า 1. การวิเคราะห์หน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย พบว่า ภาพยนตร์ไทยใช้รูปแบบ เน้นการ

เล่าเรื่องเป็นหลัก ในการสื่อความหมาย 2. มายาคติในการสื่อความหมาย พบว่า ภาพยนตร์ไทยใช้รูปแบบของเหตุการณ์เป็นหลัก รองลงมาคือ ตัวละคร ในการสื่อความหมาย 3. ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย พบว่า ภาพยนตร์ไทยใช้รูปแบบของสัญลักษณ์ห่างกันในระดับ 3 หรือ สัญลักษณ์เป็นหลัก โดยภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง ใช้สัญลักษณ์สื่อความหมายถึงประเด็นและปัญหาในทิศทางเดียวกัน ได้แก่ 1. โครงสร้างสังคม 2. การแสดงออก 3. อุดมการณ์ 4. สังคมในอุดมคติ 5.ชนชั้นสูง 6. ชนชั้นล่าง

คำสำคัญ: การเมืองไทย, สัญลักษณ์, บทภาพยนตร์

Abstract

The research on the production of Thai films political semiotic in Thailand aims to study Thai films and produce creative Thai film screenplays. The study investigates how Thai films employ symbols to convey political messages and in what forms, using semiotics as the primary analytical tool. This research is qualitative in nature and selects Thai films from the period 2015 to 2019, a time of military dictatorship in Thailand when films was significantly influenced by societal trends. A total of six film were analyzed through a screenplay analysis approach. The research findings revealed that it in all six films, the following patterns emerged regarding the use of symbols to convey meaning: (1) Narrative unit analysis: Thai Films predominantly employed a narrative-driven approach to convey meaning; (2) The myth attitude of Thai films: Event-based symbolism was primarily used to convey meaning, with character-based symbolism was secondary. (3) In terms of symbolic distances, Thai films used a three-tiered approach to symbolism, with the primary focus on symbols. All six films utilized symbols to convey meaning related to the same thematic aspects, including social structure, expression, emotion, societal idealism, upper class, and lower class.

Keywords: Thai political, semiotic, screenplay

บทนำ

ภาพยนตร์กระแสหลักในไทย ส่วนใหญ่ถูกมองว่าเป็นสื่อสร้างความสุขและความบันเทิง การพัฒนาของภาพยนตร์กระแสหลักที่อยู่ในอุตสาหกรรม ถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภคภายใต้ระบบของธุรกิจทุนนิยม ในอีกด้านหนึ่งก็มีผู้สร้างภาพยนตร์บางส่วน มองว่าเป็นศิลปะแขนงหนึ่งอันเกิดจากการสร้างของผู้ผลิตที่ต้องถ่ายทอดสุนทรียภาพ อารมณ์ ความรู้สึก เป็นรูปธรรมผ่านรูปแบบภาพยนตร์ ทั้งยังมีนักวิชาการสร้างทฤษฎี กรอบแนวคิด ที่ช่วยให้มองภาพยนตร์เป็นศิลปะมากขึ้น อย่างเช่นกรอบแนวคิดรูปแบบนิยม (formalism) ศึกษารูปแบบของภาพยนตร์ หรือ เน้นศึกษาการจัดองค์ประกอบของภาพ (mise-en-scene) การใช้ภาพ แสง สี เสียง การจัดองค์ประกอบศิลป์ และยังมีอีกหลายแนวคิดเกี่ยวกับภาพยนตร์ ถูกพัฒนามาเรื่อยจนถึงปัจจุบัน แต่ถ้ามองภาพยนตร์ในฐานะผลผลิตทางสังคมและวัฒนธรรม ภาพยนตร์สามารถเป็นกระจกที่สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของสังคมเหล่านั้น ภาพยนตร์จึงเป็นผลผลิตของสังคมที่สามารถทำหน้าที่ได้มากกว่าสินค้าในด้านธุรกิจระดับอุตสาหกรรมหรือเป็นผลงานศิลปะจากที่ต้องการถ่ายอารมณ์ ความรู้สึก ลงไปอย่างมีชั้นเชิง แต่ภาพยนตร์สามารถแสดงให้เห็นถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของ การต่อสู้ของอุดมการณ์ การเมืองระหว่างรัฐบาลกับประชาชน วัฒนธรรม ศาสนา เพศ หรือแม้แต่ปัญหาในสังคมขนาดเล็กอย่างครอบครัว เป็นต้น ในมิตินี้ภาพยนตร์เป็นเหมือนกระจกให้ผู้คนในสังคมได้ทบทวนถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ตระหนักถึงประเด็น ปัญหาต่าง ๆ เพื่อการพัฒนา เปลี่ยนแปลงทัศนคติหรืออุดมการณ์ของผู้คนในสังคม อย่างหนึ่งหลายเรื่องจึงสะท้อนให้เห็นบาดแผลและปัญหาที่มีอยู่ในสังคม การครอบงำทางอุดมการณ์และการตอบโต้ความครอบงำดังกล่าวบ้างก็สะท้อนมายาคติฝังใจ สะท้อนการต่อสู้ถึงการเมือง ซึ่งครอบคลุมไปตั้งแต่การเมืองที่อยู่ในระบบหรืออยู่ในเหตุการณ์ทางการเมือง จนไปถึงการเมืองในชีวิตประจำวัน (กำจร หลุยยะพงศ์, 2547)

ภาพยนตร์สะท้อนสังคมมีการพัฒนารูปแบบการสื่อสารและนำเสนอประเด็นที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่าง ๆ อยู่ตลอด ภาพยนตร์เริ่มนำเสนอรูปแบบใหม่ในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกหรือสุนทรียภาพที่แตกต่างไปจากเดิม ไม่เพียงแค่นั้นภาพยนตร์นอกกระแสหรือภาพยนตร์ศิลปะแต่ภาพยนตร์กระแสหลักที่สร้างขึ้นเพื่อธุรกิจก็ยิ่งพยายามสอดแทรกความหมายการสะท้อนสังคมเข้าไปด้วย เพื่อให้ภาพยนตร์มีคุณค่าที่มากขึ้นจากเดิม สอดคล้องกับที่ อูสุมา สุขสวัสดิ์ (2559)

กล่าวว่า ในแง่เนื้อหาภาพยนตร์กลุ่มนี้มักเป็นเรื่องที่สร้างสรรค์ โดดเด่นไม่เหมือนใคร ในด้านบริบทพบว่า ผู้กำกับภาพยนตร์หรือศิลปินผู้สร้างผลงาน มีการศึกษาเกี่ยวกับทางด้านภาพยนตร์ และพวกเขาเหล่านี้มักได้รับแรงบันดาลใจจากบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมและการเมือง นำเสนอแนวคิดแบบอุดมคติอันอิสระของตนผ่านผลงาน ด้วยเหตุผลดังกล่าว ทฤษฎีสัญวิทยา (semiotic) เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่ช่วยค้นหาความหมายในระดับที่ลึกซึ้งมากกว่าสิ่งที่ปรากฏอยู่เบื้องต้นหรือความหมายเพียงผิวเผินของภาพยนตร์ แนวคิดเรื่อง “สัญศาสตร์” ถือกำเนิดขึ้นจากนักสัญศาสตร์ของแฟดดิโนต์ เดอ โซซูร์ เป็นการศึกษากระบวนการสื่อความหมายประเภทต่าง ๆ ภายในสังคม โดยใช้ชื่อว่า “สัญวิทยา” (semiology) สัญศาสตร์เป็นกระบวนการที่ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างในภาพยนตร์เป็นเรื่องของการประกอบสร้าง (construction) จากการศึกษาและวิเคราะห์ภาพยนตร์หลากหลายแนว พบว่าพฤติกรรมการตอบสนองของผู้ชมภาพยนตร์นั้น ขึ้นอยู่กับการใช้ข้อตกลง ขนบกติกาก่อนหน้า หรือเป็นแบบแผนที่ยึดร่วมกันโดยเรียกว่า “สัญญนิยม” อย่างสัญญนิยมที่สัมพันธ์กับสื่อภาพยนตร์ (cinematographic convention) โดยมองว่าสิ่งที่ปรากฏเป็นภาษาอย่างหนึ่งในการสื่อความหมาย เป็นกระบวนการสื่อความหมายที่สัมพันธ์กับภาพเคลื่อนไหว ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ความหมายแทนความเป็นจริง เช่น ภาพที่ปรากฏ กริยาท่าทาง การเคลื่อนไหวของนักแสดง วัตถุสิ่งของ องค์ประกอบของฉาก เสื้อผ้า เพลงประกอบฉาก และอีกหลายองค์ประกอบที่ปรากฏในภาพยนตร์ ในอีกระดับคือ แนวคิดสัญญนิยมทางวัฒนธรรม (culture conventions) หมายถึงเครือข่ายของคติ ความเชื่อ ค่านิยม ถูกนำมาใช้เพื่อสื่อความหมายทางวัฒนธรรม เป็นการรับรู้ความหมายเบื้องต้นจากสิ่งที่ปรากฏ พร้อมไปกับความหมายแฝง

กล่าวสรุปได้ว่า ภาพยนตร์สะท้อนสังคมไม่ได้สื่อถึงประเด็นหรือปัญหาที่เกิดขึ้นหรือปรากฏเบื้องต้นผ่านตัวบทเท่านั้น อย่าง บทภาพยนตร์ ตัวละคร องค์ประกอบในภาพยนตร์ เทคนิคการถ่ายทำเท่านั้น แต่ความหมายเกิดขึ้นได้หลายรูปแบบ หลายระดับ จนถึงโครงสร้างระดับสร้าง จากความสัมพันธ์ของผู้รับสารที่เข้าใจในกระบวนการของสัญญะในภาพยนตร์ โดยต้องมีประสบการณ์ ความรู้ ความเข้าใจในบริบทต่าง ๆ เช่น โครงสร้างสังคม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ค่านิยม เศรษฐกิจ จารีตประเพณี ในระดับมหภาค หรือ ประเด็นปัญหาในสังคม ค่านิยม วิถีชีวิต ในระดับจุลภาค

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาภาพยนตร์ไทยจะถูกสร้างขึ้นหรือได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลก็ต่อเมื่อ ภาพยนตร์ต้องมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของประเทศไทยของความเป็นชาติ ผิดขัดทางความคิดในเรื่องของความจงรักภักดี การต่อสู้ของบรรพบุรุษที่สละเลือดเนื้อเพื่อแผ่นดินไทย สอดคล้องกับ อุษมา สุขสวัสดิ์ (2561) การใช้สื่อภาพยนตร์ เพื่อประโยชน์ในการส่งผ่านความคิด (แฝงนัยยะ เพื่อใช้ในการควบคุม) สร้างความรู้สึกบางอย่างร่วมกันภายในชาตินั้นก็มีปรากฏอยู่เนือง ๆ ในประเทศไทย เช่นในยุคแรกของอุตสาหกรรมภาพยนตร์ไทย โดยภาพตัวแทนที่เห็น ขึ้นอยู่กับใครคือผู้ผลิตภาพยนตร์ หากเป็นผู้ผลิตไฝ่สันติ จะผลิตภาพยนตร์เน้นอุดมการณ์รักสงบ เช่น พระเจ้าช้างเผือก พ.ศ. 2483 หรือภาพยนตร์เน้นชาตินิยม เช่น เลือดทหารไทย พ.ศ. 2478 และ บ้านไร่ฯ พ.ศ. 2485 มาถึงปัจจุบัน เราจะพบการสนับสนุนการสร้างภาพยนตร์ที่ก่อให้เกิดการรักชาติ สร้างความคิดชาตินิยมของคนไทยด้วยกัน อย่าง ตำนานสมเด็จพระนเรศวรทั้ง 3 ภาค ซึ่งอิงจากประวัติศาสตร์ เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมกันจากการแตกแยกทางความคิดที่เคยเกิดขึ้น แต่ภาพยนตร์ไทยสร้างจากประชาชนเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารระดับสังคม ต้องการสะท้อนให้เห็นถึงประเด็นและปัญหาที่เกิดขึ้น ปัญหาเชิงโครงสร้างต่าง ๆ อย่าง ระบบที่ปกครองประเทศไทย ปัญหาผลกระทบจากรัฐบาลทหารในยุคปัจจุบัน แต่ภาพยนตร์ไทยเหล่านั้น กลับถูกไม่ได้รับการสนับสนุนหรือแรงการผลักดันจากรัฐบาล อีกทั้งถูกใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม ปิดกั้นภาพยนตร์ไม่ให้เผยแพร่ต่อสาธารณชน

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาของรัฐบาลทหาร มีภาพยนตร์ไทยเป็นจำนวนมากถูกปิดกั้นไม่ให้ฉาย แม้จะเป็นภาพยนตร์นอกกระแสที่เป็นเฉพาะกลุ่มก็ตาม อย่างภาพยนตร์เรื่อง “Snap...แค่ได้คิดถึง” ของผู้กำกับ “คงเดช จาตุรันต์รัศมี” ตลอดที่ผ่านมาของผู้กำกับ ได้สร้างผลงานภาพยนตร์โดยใช้บริบททางการเมืองเป็นเบื้องหลัง หรือ สร้างในช่วงเวลาของรัฐบาลแต่ละยุคละสมัย ทำให้ขึ้นชื่อว่าเป็นหนังมีเกี่ยวกับการเมืองในระดับหนึ่ง อย่างภาพยนตร์เรื่อง สยิว พ.ศ. 2546 ที่เล่าเรื่องตัวละครผ่านบริบทของยุคเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ภาพยนตร์เรื่อง เฉี๊ม พ.ศ. 2548 เป็นความสัมพันธ์ของคนขับแท็กซี่กับหญิงขายบริการ ในยุครัฐบาล ทักษิณ ชินวัตร หรือภาพยนตร์เรื่อง ตั้งวง พ.ศ. 2556 ในบรรยากาศความวุ่นวายจากเหตุการณ์ทางการเมืองใน พ.ศ. 2553 ที่มีการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ผู้วิจัยเชื่อว่าภาพยนตร์เรื่อง

“Snap แค่...ได้คิดถึง” จะมีกลิ่นอายบริบททางการเมืองหลังรัฐประหารใน พ.ศ. 2557 อยู่ในภาพยนตร์อีกด้วย อย่างภาพยนตร์เรื่อง “ดาวคนอง” ของผู้กำกับ “อินชา สุวิชากรพงศ์” ได้เป็นตัวแทนของประเทศไทยในการเข้าชิง รางวัลออสการ์ สาขาหนังภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม เป็นภาพยนตร์ใช้แนวคิดการรื้อสร้างของประวัติศาสตร์การเมืองไทย โดยเลือกเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ในการสะท้อนความหมายถึงสังคมในปัจจุบัน แม้หนังนำเสนอการเล่าเรื่องแตกต่างไปจากภาพยนตร์กระแสหลักทั่วไป อย่างการเล่าเรื่อง การตัดต่อ ใช้สัญญาณจำนวนมาก ที่ยากต่อทำความเข้าใจให้กับคนดูทั่วไป แม้ภาพยนตร์สามารถจัดฉายได้ในกิจกรรมที่หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน) และได้สร้างวีรียติจัดจำหน่ายทั่วประเทศไทย แต่กลับมีปัญหาจากการจัดกิจกรรมชมหนังและเสวนาพิพากษ์ภาพยนตร์ โดย Doc Club Theater ซึ่งมีค่าส่งออกมาให้ยกเลิกกิจกรรมใน พ.ศ. 2560 สาเหตุอาจเป็นส่วนหนึ่งของหนังที่นำเสนอภาพสะท้อนให้เห็นเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นแง่ลบในประวัติศาสตร์การเมืองไทย หรืออย่างภาพยนตร์เรื่อง “TEN YEARS THAILAND” ของผู้กำกับภาพยนตร์ทั้ง 4 ท่าน ได้ทำการฉายรอบ Thailand Premiere เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม พ.ศ. 2563 ซึ่งถูกได้รับการตอบรับจากนักการเมือง นักวิชาการ นักกิจกรรมเคลื่อนไหวสังคม โดยนาย ธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ ได้ตอบคำถาม “คิดว่าอีก 10 ปีข้างหน้าประเทศไทยจะเป็นอย่างไร” โดยแสดงความเห็นส่วนตัวว่า “ผมมีความฝันที่เรียบง่าย อยากเห็นคนเท่าเทียมกัน อยากเห็นว่าประเทศไทยจะไม่มีรัฐประหารอีก แต่สิ่งเหล่านั้นไม่สามารถได้มาด้วยความง่ายดาย มันจำเป็นต้องต่อสู้เรียกร้อง ต้องพยายามทำทุกอย่างเพื่อให้ได้มันมา” แม้แต่ภาพยนตร์กระแสหลักให้ความบันเทิงของต่างประเทศอย่าง The hunger games : Mockingjay Part 1 เข้าฉายในโรงภาพยนตร์ที่เมืองไทย ซึ่งในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2557 กลุ่มธรรมศาสตร์เสรีเพื่อประชาธิปไตย (LLTD) จัดกิจกรรมแจกตัวภาพยนตร์ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ต่อมาตำรวจได้ขอความร่วมมือกับโรงภาพยนตร์ไม่ให้ฉาย The hunger game ภาพยนตร์เรื่องนี้แม้จะมีเนื้อหาเหมือนภาพยนตร์กระแสหลักทั่วไปที่ให้ความบันเทิงและไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับการเมืองไทยเลย ซึ่งส่วนสาระสำคัญในตัวหนังคือ ตัวละครได้ขูสามนิ้วเพื่อแสดงสัญญาณต่ออำนาจที่ไม่เป็นธรรม หรือ การเรียกร้องเสรีภาพ ความเสมอภาคเท่านั้น ในด้านของกฎหมาย ภาพยนตร์ไทยเหล่านี้แม้จะปฏิบัติตามกฎหมายควบคุมผ่านคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์ ตามพระราชบัญญัติภาพยนตร์และ

วิดิทัศน์ พ.ศ. 2551 หรือที่เรียกว่า “กองเซ็นเซอร์” มีผู้ทรงคุณวุฒิด้านภาพยนตร์ วิดีทัศน์ โทรทัศน์ ศิลปวัฒนธรรม ทั้งภาครัฐและเอกชน หรือ มาตรา 29 เนื้อหาว่า ภาพยนตร์ใดมีเนื้อหาที่เป็นการบ่อนทำลาย ชัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรืออาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐและเกียรติภูมิของประเทศไทย สามารถสั่งให้ผู้ขออนุญาตแก้ไขหรือตัดทอนก่อนอนุญาต หรือจะไม่อนุญาตก็ได้ ภาพยนตร์ที่ได้รับผ่านการตรวจพิจารณาและได้รับอนุญาตตามมาตรา 25 ไม่ถือว่าเป็นภาพยนตร์ที่มีลักษณะฝ่าฝืนบทบัญญัติตามวรรคหนึ่ง

การยกตัวอย่างภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่องนี้ กับปัญหาของภาพยนตร์ในพื้นที่สาธารณะและด้านกฎหมาย ภาพยนตร์ไทยส่วนหนึ่งที่ต้องการเสนอถึงปัญหาที่เกิดขึ้นหรือต้องการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง เพื่อให้เกิดการแก้ไขและเปลี่ยนแปลงสังคม ถูกกลั่นกรองสิทธิแม้แต่เป็นการแสดงความคิดเห็นผ่านทางภาพยนตร์ แม้จะปฏิบัติตามและอยู่ภายใต้กฎหมายก็ตาม เป็นการตอกย้ำถึงประเด็นและปัญหาการใช้อำนาจของรัฐอย่างไม่เป็นธรรม

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยเชื่อว่า ภาพยนตร์ไม่ว่าจะเป็นประเภทภาพยนตร์กระแสหลัก ภาพยนตร์ศิลปะ หรือภาพยนตร์สะท้อนสังคมที่เกิดขึ้นตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นของรัฐบาลทหาร ภาพยนตร์จึงเป็นกระจกทำหน้าที่เป็นภาพปรากฏช่วยสะท้อนความเป็นไปในสังคมระหว่างประชาชนในสังคมด้วยกัน แต่ด้วยผู้สร้างไม่สามารถนำเสนอภาพยนตร์ไทยที่สื่อสารแบบตรงไปตรงมาได้ และด้วยบริบททางสังคมในช่วงเวลาปัจจุบันอย่างที่กำลังข้างต้น และการพัฒนารูปแบบของภาพยนตร์ของผู้ผลิตมีความเชี่ยวชาญมากขึ้นในเรื่องของการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ด้านศิลปะและการนำเสนอ ซึ่งอาจทำให้ผู้ชมไม่สามารถเข้าใจถึงนัยยะสำคัญหรือรับรู้ถึงความหมายได้อย่างเต็มที่

ดังที่กล่าวมาผู้วิจัยได้เห็นคุณค่าและความสำคัญในงานภาพยนตร์ ที่นำเสนอประเด็นปัญหาหรือเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเมืองไทย งานวิจัยชิ้นนี้จึงจะทำการศึกษาเทคนิคการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายในภาพยนตร์ที่สะท้อนถึงโครงสร้างของสังคมหรือประเด็นทางการเมืองของไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยที่ใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารเกี่ยวกับการเมืองไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2558-2562

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดสัณวิทยา (semiology)

1. การสื่อความหมายในระดับการเล่าเรื่อง (narration)

เรื่องเล่า (narrative) หมายถึง การนำเสนอเหตุการณ์ชุดหนึ่งที่มีกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากสถานการณ์เริ่มต้นจนถึงสถานการณ์ตอนจบ โดยอิงกับการกระทำของตัวละครในกรอบของสถานที่และเวลา (ตัวอย่างของเรื่องเล่าได้แก่นิทาน เรื่องสั้น นวนิยาย) เรื่องเล่าเป็นสิ่งที่นักวิชาการได้ศึกษากันมาระยะหนึ่งแล้ว แต่มักจะเน้นไปที่เทคนิคการประพันธ์ ต่อมาจึงมีผู้หันมาสนใจศึกษาแบบแผนของการเดินเรื่องเพื่อแสวงหา “แม่แบบ” ทั่วไปของเรื่องเล่า

จุดเด่นในการวิเคราะห์ของบาร์ตอยู่กับการทดลองถ่ายโอนแนวคิดทางภาษาศาสตร์มาสู่การศึกษาเรื่องเล่าดังที่บาร์ตกล่าวว่า “เรื่องเล่ามีลักษณะเป็นประโยคขนาดใหญ่ เหมือนอย่างประโยคบอกเล่าก็เป็นคำของเรื่องเล่าขนาดเล็ก” ในทำนองเดียวกันการวิเคราะห์ประโยคการวิเคราะห์เรื่องเล่าจำเป็นต้องคำนึงถึง “ระดับของการวิเคราะห์” ซึ่งมีลักษณะเป็นลำดับสูงต่ำ (hierarchy) อย่างเช่นในภาษา หน่วยที่เล็กที่สุดและปรากฏอยู่ในระดับต่ำสุดคือหน่วยเสียง ถัดจากระดับของหน่วยเสียงขึ้นไปคือระดับถ้อยคำ ถัดขึ้นไปอีกคือระดับวลี ต่อไปจึงเป็นระดับสุดท้ายคือประโยค สำหรับเรื่องเล่าก็เป็นเช่นนี้กล่าวคือ “หน่วยซึ่งตั้งอยู่ในระดับหนึ่งๆ จะสื่อความหมายได้ก็ต่อเมื่อมันสามารถบูรณาการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระดับที่สูงกว่าได้” การแยกแยะระดับนี้ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง มิฉะนั้นการวิเคราะห์จะเกิดความสับสนปนเป (นพพร ประชากุล, 2558) ระดับของการวิเคราะห์ “หน่วย” ในเรื่องเล่าออกเป็น 3 ระดับโดยไล่เรียงจากระดับล่างไปสู่ระดับบนดังนี้

1.1 ระดับฟังก์ชัน (function) นับเป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของเรื่องเล่า หมายถึงหน่วยเหตุการณ์ที่ทำหน้าที่ผลักดันเรื่องให้ไปข้างหน้า สื่อความหมายในระดับย่อย ๆ

1.2 ระดับห้วงกระทำ (action) ห้วงการกระทำหมายถึง ช่วงของตัวบทที่ประกอบด้วยฟังก์ชันจำนวนหนึ่งมาเรียงร้อยกันเป็นชุดในทิศทางเดียวกัน สื่อความหมายในระดับเหตุการณ์ใหญ่ ๆ

1.3 ระดับการเล่าเรื่อง (narration) ระดับสูงที่สุดเพราะครอบคลุมเรื่องเล่าทั้งเรื่อง ประกอบด้วยห้วงกระทำจำนวนหนึ่งที่ต่อเนื่องกันภายในกรอบที่บ่งบอกถึง “ความเป็นเรื่องเล่า” สื่อความหมายในระดับโครงเรื่อง เช่น การสื่อความหมายของภาพยนตร์

2. การสื่อความหมายในระดับมายาคติ (myth)

แนวคิดของสัญศาสตร์ที่พัฒนามาจากภาษาศาสตร์โดย โรแลนด์ บาร์ตส์ เสนอใช้ในการวิเคราะห์ภาพต่าง ๆ เช่น ภาพโฆษณาอาหาร พยายามพิสูจน์ว่า ความหมาย (ใด ๆ) ที่เราให้แก่ภาพ (ใด ๆ) ไม่ได้เป็นผลโดย “ธรรมชาติ” จากสิ่งที่เรามองเห็น กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความเข้าใจของเราต่อ ภาพใด ๆ ที่เราเห็น ไม่ได้เกิดขึ้นลอย ๆ ชนิดที่เราอาจไม่เคยได้ว่าความหมายของสิ่งนั้นปรากฏอยู่ทันที (self-evident) และความเข้าใจที่แต่ละคนได้รับจากภาพใด ๆ ก็ ไม่ได้เป็นสากล (คือแต่ละคนอาจเข้าใจภาพเดียวกันต่างกันได้) (เอ็กิง พัฒโนภาส, 2551)

แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความหมายของสัญญาณของ บาร์ตส์ คือ โดยเขาเห็นว่าความหมายของสัญญาณนั้นมี 2 ระดับ ได้แก่ (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545)

1. Denotation เป็นระดับความหมายตรง หรือ ความหมายของภาษา
2. Connotation เป็นระดับความหมายแฝง

พื้นฐานของสัญวิทยา มายาคติมีลักษณะเหมือนภาษาหรือกระบวนการสื่อความหมายประเภทอื่น ๆ ในภาษาวិชาการเรียกว่า สัญญาณ (sign) สัญญาณประกอบขึ้นด้วยสิ่งที่รับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสคือ “รูปสัญญาณ” กับสิ่งที่เข้าใจได้ว่าเป็นความหมายที่สื่อออกมา “ความหมายสัญญาณ” และความหมายสัญญาณก็คือ Concept อย่างสัญญาณจราจรก็ใช้เครื่องหมาย แผ่นป้าย ดวงไฟ ฯลฯ เป็นรูปสัญญาณเพื่อสื่อความหมายให้ผู้ขับรถเข้าใจถึงพฤติกรรม เพื่อปฏิบัติตามกฎจราจรเช่นเดียวกัน (นพพร ประชากุล, 2552)

ก่อนที่จะวิเคราะห์บาร์ตส์ มักจะ “เตรียมพื้นที่” ด้วยการชักชวนพิจารณาบรรดาวัตถุแห่งมายาคติในแนวปรากฏการณ์วิทยา (phenomenology) อย่างรูปลักษณ์ (สัณฐาน สี สัน น้ำหนัก ความแน่น ฯลฯ) ของสิ่งเหล่านั้นว่า สร้างผลกระทบหรือผัสสะอย่างไรกับผู้คน ก่อนจะวิเคราะห์เชิงปรากฏการณ์วิทยาด้วยการพิจารณาประโยชน์ใช้สอย (function) ประกอบด้วย เช่น ไวน์มิไวส์สำหรับดื่ม ผงซักฟอกใช้ขจัดความสกปรกจากผืนผ้า เป็นคุณสมบัติเชิงผัสสะและประโยชน์ใช้สอยคือ “ความหมายเบื้องต้น” ที่มีความหมายทางวัฒนธรรมทับลงไปบนวัตถุเหล่านั้น นั่นเท่ากับว่า มายาคติเป็นกระบวนการสื่อความหมายที่อาศัย “การเข้าไปยึดครอง” (appropriation) (นพพร ประชากุล, 2552) เราสามารถนำกระบวนการของมายาคติมาแสดงเป็นแผนผังได้ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงกระบวนการของภาษาคติ

3. ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified)

Charles Sanders Peirce มีแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์ว่าจะมีองค์ประกอบ 2 ส่วนคือ “เป็นตัวหมาย” (signifier) และ “ตัวหมายถึง” (signified) (กาญจนา แก้วเทพ, 2547)

ภาพที่ 2 แสดงแนวคิดเรื่องสัญลักษณ์

จากองค์ประกอบทั้ง 2 ส่วนนี้ Peirce ได้นำเอาระยะห่างระหว่าง Signifier และ Signified มาจัดประเภท Sign ได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. Icon หรือ “รูปเหมือน” เป็นเครื่องหมายที่มีรูปร่างและลักษณะเหมือนกัน (resemblance) หรือ คล้ายกับของจริง บ่งบอกและเป็นที่เข้าใจได้ง่าย เช่น รูปภาพ แผนที่ ภาพวาดป้ายจราจรที่เป็นรูปจำลองรถยนต์ หรือ กระทั่งคำพูด ที่เป็นการเลียนเสียงธรรมชาติ

2. Index หรือ “ดัชนี” เป็นเครื่องหมายที่มีความเชื่อมโยงของจริงแบบเป็นเหตุเป็นผลกัน (causal connection) เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตัวอย่างเช่น สัญลักษณ์ควันไฟ สื่อความหมายว่า มีไฟไหม้

3. Symbol หรือ “สัญลักษณ์” เป็นเครื่องหมายที่สื่อความหมายถึงบางอย่าง แต่ไม่มีรูปสัญลักษณ์กับความหมายคล้ายกัน เป็นความเชื่อมโยง

วารสารการสื่อสารและสื่อบูรณาการ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

ระหว่างสัญลักษณ์กับของจริงที่มันอ้างอิงถึงนั้น เป็นตามธรรมชาติแต่เป็น ที่มาจาก ข้อตกลงของสังคม (social convention) และการเรียนรู้ ประสบการณ์ ตัวอย่าง เช่น ภาษา เครื่องหมาย จราจร

ตารางที่ 1 แสดงเกณฑ์การพิจารณา/ประเภทสัญลักษณ์

เกณฑ์การพิจารณา /ประเภทสัญลักษณ์	Icon	Index	Symbol
ความสัมพันธ์	มีความคล้ายคลึง	มีความเชื่อมโยงแบบเหตุผล	ความเชื่อมโยงเกิดจากข้อตกลง (convention)
ตัวอย่าง	ภาพถ่ายอนุสาวรีย์รูปปั้น	ควันไฟ อาการของโรค	คำ ตัวเลข ขวเลข
กระบวนการถอดความหมาย	มองเห็นได้	ต้องคิดหาเหตุผล (figure out)	

ระเบียบวิธีวิจัย

กำหนดกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เป็นการเลือกผลงานภาพยนตร์ไทย ออกฉายในขอบเขตระยะเวลา 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2558-2562 ซึ่งเป็นช่วงของรัฐบาลทหารและเป็นภาพยนตร์ที่ได้รับผลกระทบจากกระแสสังคม โดยมีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างประกอบไปด้วย 1. เป็นภาพยนตร์ไทยที่ฉายในช่วง พ.ศ. 2558-2562 2. เป็นภาพยนตร์ไทยที่มีการนำเสนอเกี่ยวกับการเมืองไทย หรือ สะท้อนให้เห็นถึงเหตุการณ์ทางการเมืองไทย 3. เป็นภาพยนตร์ไทยที่เป็นปรากฏการณ์ในสังคม หรือ ภาพยนตร์ไทยที่เป็นประเด็นทางการเมือง ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น 6 เรื่อง (2 ภาพยนตร์ และ 4 ภาพยนตร์สั้น) ได้แก่

- 1.1 ดาวคะนอง
- 1.2 Snap แค...ได้คิดถึง
- 1.3 Ten Years Thailand – SUNSET
- 1.4 Ten Years Thailand – CATOPIA
- 1.5 Ten Years Thailand – PLANETRIUM
- 1.6 Ten Years Thailand – SONG OF THE CITY

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ผลงานภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง (2 ภาพยนตร์ และ 4 ภาพยนตร์สั้น) วิเคราะห์สัญลักษณ์ผ่านตัวบท (textual analysis) สิ่งปรากฏในภาพยนตร์ เช่น เรื่องราว (story) ฉากและเหตุการณ์ (scene) ตัวละคร (character) บทสนทนา (dialogue) อุปกรณ์ประกอบฉาก (props) ฉาก (setting) เสื้อผ้า (costume) โดยเรียกสิ่งเหล่านี้ที่นำมาวิเคราะห์ว่า “หน่วยสื่อความหมาย” ด้วยกรอบทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) ใช้แนวคิดของนักสัญวิทยาประกอบด้วย 1.โรล็องด์ บาร์ตส์ 2.ชาร์ลส์ ซานเดอร์ส เพียร์ซ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 แสดง แนวคิดของนักสัญวิทยา

นักสัญวิทยา	หลักการวิเคราะห์
โรล็องด์ บาร์ตส์	วิเคราะห์หน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration)
	วิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth)
ซานเดอร์ส เพียร์ซ	วิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified)

ผลการศึกษา

1. สรุปผลการวิเคราะห์ผลงานภาพยนตร์ไทยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 เรื่อง

ผู้วิจัยได้รวบรวมผลสรุปการวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง ด้วยทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) ภาพยนตร์แต่ละเรื่องมีเทคนิคการใช้สัญลักษณ์อย่างไร รูปแบบใด ในการสื่อความหมาย ที่สามารถสะท้อนได้ถึงประเด็นเกี่ยวกับการเมืองไทย โดยแบ่งการวิเคราะห์เป็น 3 ส่วนคือ

- 1.1 ผลสรุปการวิเคราะห์หน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration)
- 1.2 ผลสรุปการวิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth)
- 1.3 ผลสรุปการวิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified)

ผลสรุปการวิเคราะห์หน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration)

การวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 เรื่อง โดยใช้หลักการวิเคราะห์หน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration) ผ่านตัวละคร (character) กับความสัมพันธ์เหตุการณ์ (scene) วิเคราะห์เป็นหน่วยย่อยในระดับฟังก์ชัน (function) การเล่าเรื่องระดับห้วงกระทำ (action) ประกอบจนเป็นความหมายในระดับโครงเรื่อง (narration) ในการสื่อความหมาย

ผลสรุปว่าภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง ใช้การสื่อความหมายในหน่วยการเล่าเรื่อง โดยใช้หน่วยย่อยการเล่าเรื่องผ่านตัวละคร (character) หรือ เหตุการณ์ (scene) เป็นหลัก ใช้เทคนิคการใช้สัญลักษณ์เป็นหน่วยย่อยในระดับ ฟังก์ชัน (function) เช่น บทสนทนา (dialog) สถานการณ์ (scene) เสื้อผ้า (costume) หรือ อุปกรณ์ประกอบฉาก (prop) ปะติดปะต่อ ประกอบรวมกัน กลายเป็นห้วงกระทำ (action) อย่าง ภาพยนตร์เรื่อง Snap แค่...ได้คิดถึง ใช้ความสัมพันธ์ทั้ง 3 ตัวละคร ที่ประกอบด้วยฟังก์ชันย่อย เช่น ความสัมพันธ์ ความรู้สึก การแสดงออก อาชีพการงาน ฐานะทางสังคม รวมไปถึงบริบทสังคมอย่าง ฐานะครอบครัว เป็นหน่วยสัญลักษณ์แสดงถึงความหมายของตัวละครแตกต่างกันออกไป เมื่อวิเคราะห์ความหมายของตัวละครประกอบรวมกันในระดับโครงเรื่อง (narration) สามารถสื่อความหมาย สะท้อนถึงประเด็นทางการเมืองไทยได้ โดยภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง เน้นการเล่าเรื่องเป็นหลัก (narrative) ซึ่งภาพยนตร์ทั้ง 5 เรื่อง ใช้การเล่าเรื่องเป็นโครงเล่าเรื่องทั่วไปตามลำดับ เริ่มด้วยการเปิดเรื่อง (setup) การเผชิญหน้า (confrontation) และ สุดท้ายของเรื่อง (climax & resolution) นำเสนอเรื่องราวของตัวละครและเหตุการณ์ร้อยเรียงต่อกัน ไม่เล่าเรื่องสลับไปมา ง่ายต่อการปะติดปะต่อ เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่ายต่อการสื่อความหมาย มีเพียงเรื่อง ดาวคะนอง ที่ใช้รูปแบบการเล่าเรื่อง ไม่เน้นการเล่าเรื่อง (non-narrative) โดยมีลักษณะของการนำเสนอของตัวละครหลากหลาย มีการลำดับเหตุการณ์ที่สลับมา รวมไปถึงเหตุการณ์ซ้ำกันแต่คนละตัวละคร ที่เรียกว่า หนึ่งซ้อนหนึ่ง โดยแสดงออกมาเป็นตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 ผลสรุปการวิเคราะห์ความหมายในหน่วยการเล่าเรื่องของภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง

ชื่อภาพยนตร์ไทย	การเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย	หน่วยย่อยการเล่าเรื่อง
ดาวคะนอง	Non-Narrative	2 เหตุการณ์
Snap แค..ได้คิดถึง	Narrative	3 ตัวละคร
Sunset	Narrative	1 ตัวละคร
Catopia	Narrative	2 ตัวละคร
Planetrium	Narrative	2 เหตุการณ์
Song of the city	Non-Narrative	1 ตัวละคร

1. ภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง เรื่องราวของ แอน ผู้กำกับภาพยนตร์หญิง ต้องการสร้างหนังเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองในเหตุการณ์ 6 ตุลา โดยใช้เรื่องราวประสบการณ์ของนักเขียนอย่าง แต้้ว ผู้เคยเป็นนักศึกษาในเหตุการณ์ครั้งนั้น และเรื่องราวนักแสดงชายหนุ่มอย่าง ปีเตอร์ และหญิงสาวชนชั้นแรงงานที่เปลี่ยนอาชีพอยู่บ่อยครั้ง หนังใช้วิธีการเล่าเรื่องแบบตัดสลับไปมา อย่างการสัมภาษณ์ระหว่างแอนกับแต้้ว การเดินเข้าป่าของนักศึกษาที่ดปรีสนา กระบวนการโรงงานยาสูบของปีเตอร์ หญิงสาวทำความสะอาด ห้องตัดต่อของผู้กำกับ เหตุการณ์จำลอง 6 ตุลา ด้วยการเล่าของหนังแบบไม่ปะติดปะต่อ ตัดสลับเส้นเรื่องไปมา วิธีการเล่าแบบหนังซ้อนหนัง (film with in film) เทคนิคภาพทับซ้อนกัน ขึ้นเชิงการนำเสนอของหนังอาจสร้างความไม่เข้าใจ จับต้นชนปลายไม่ได้

ดาวคะนอง ใช้หน่วยย่อยการเล่าเรื่องผ่าน “เหตุการณ์” ในการสื่อความหมาย เหตุการณ์แรกเป็นเรื่องราวของ “แต้้ว” ที่เปิดเผยเรื่องราวชีวิตช่วงเป็นนักศึกษาให้ “แอน” ฟัง เพื่อเขียนบทสร้างภาพยนตร์ตามความต้องการของแอน ระหว่างการดำเนินเรื่อง หนังเล่าภาพของ นักศึกษาเดินเข้าป่ากันสองคน การประชุมและเรียกร้องทางการเมือง ภาพของนักศึกษาอดสูนอนกับพื้น โดยมีทหารถือปืนยืนคุมอยู่ ซึ่งในตอนท้ายเหลือเพียงนักศึกษาคนเดียวในป่า ฟังก์ชัน (function) ย่อยอย่าง ชุตนักศึกษามหาชัย วิธีการพูดคุยโดยการประชุม วิธีการประทุ้งโดยเขียน

ป้ายติด สัญลักษณ์เหล่านี้สื่อความหมายถึง ช่วงเวลา ในประวัติศาสตร์ หรือ ตัวละครที่เป็นนักศึกษา เมื่อประกอบรวมกัน สะท้อนถึงช่วงเวลาในประวัติศาสตร์ทางการเมืองของเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 การใช้ความรุนแรง สร้างผลกระทบให้กับผู้คน ที่ออกมาเรียกร้อง การปราบปรามส่งผลให้ นักศึกษาและประชาชนต้องหนีเข้าป่า ถูกสร้างภาพให้เป็นคอมมิวนิสต์ และโคกนาฏกรรมทำให้มีผู้เสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เหตุการณ์สอง เรื่องราวของ “ปีเตอร์” และ “พนักงานหญิง” เริ่มจากชีวิตของปีเตอร์ เป็นเจ้าของโรงงานยาสูบ เป็นนักแสดง มีงานอดิเรกอย่างปั่นหน้าผาจำลอง ขับเครื่องบินในห้องจำลอง ทานอาหารริมทะเลกับเพื่อน ใช้ชีวิตอย่างสุขสบาย หรือ บท (dialogue) ของตัวละครที่มีการพูดคุยอยู่ตลอด ซึ่งแตกต่างกันกับ พนักงานหญิง กลางวันทำงานเป็นพนักงานโรงแรม กลางคืนเป็นพนักงานบนเรือสำราญ กินอาหารอย่างเมตต์บัวแทบไม่พอยาไส้ หรือ บทพูดภายในหนัง ไม่มีให้ตัวละครนี้เลย ฟังก์ชัน (function) ย่อยประกอบเหล่านี้ของทั้งสองตัวละคร มีความสัมพันธ์ในลักษณะของตรงข้ามกัน (binary opposition) สะท้อนให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำในบริบทสังคมไทย ชนชั้นสูงมีฐานะทางสังคม อิสระในการใช้ชีวิต การเงิน แตกต่างกับ ชนชั้นรากหญ้า แม้ต้องทำงานตลอดเวลา ก็แทบไม่มีแสงสว่างให้กับอนาคต อยู่ภายใต้ของโครงสร้างสังคมที่ออกแบบมาให้ชนชั้นแรงงานอย่างไม่มีทางหลุดพ้น

2. ภาพยนตร์เรื่อง Snap แค...ได้คิดถึง เรื่องราวความทรงจำระหว่าง ผีและบอยในช่วงสมัยเรียน แต่ด้วยสถานการณ์ทางการเมืองไทยในยุคนั้น ที่คณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้ทำการยึดอำนาจจากรอบประชาธิปไตย ทำให้ครอบครัวของผีต้องออกจากโรงเรียนที่จินตบุรีเข้าสู่กรุงเทพ เพราะพ่อเป็นทหาร และต้องทำภารกิจ ส่งผลทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผีกับบอย ถูกหยุดเอาไว้กลางคันที่ดูเหมือนว่าจะลงเอยด้วยดี กลายเป็นความสัมพันธ์ที่คลุมเครือ แต่การกลับมาเจอกันอีกครั้งนี้ ผ่านมาเป็นเวลา 8 ปี ด้วยเพื่อนในโรงเรียนจะแต่งงานกัน เป็นเหตุให้บอยและผีได้กลับมาเจอกันอีกครั้ง เพื่อถามหาความทรงจำและความรู้สึกที่ทั้งคู่ต่างไม่เคยเปิดเผย โดยผู้วิเคราะห์ลำดับฉาก (scene) ตามการนำเสนอของหนัง สรุปได้ว่าภาพยนตร์เรื่อง Snap แค...ได้คิดถึง ในรูปแบบเน้นการเล่าเรื่อง (narrative) โดยเล่าเรื่องราวของตัวละครกับเหตุการณ์ตั้งแต่ต้นจนจบ

Snap แค...ได้คิดถึง ใช้หน่วยย่อยการเล่าเรื่องผ่านตัวละครทั้งสาม ได้แก่ “ผี” “แมน” “บอย” ตัวละครแรก “ผี” สาววัยออฟฟิศที่กำลังคบหาอยู่กับแมน ด้วยพ่อเป็นทหารและทำภารกิจในกรุงเทพ ผีจึงต้องออกจากโรงเรียนกลางคัน

และต่อมาได้รับฉายาว่า ลูกคุณหนู ปัจจุบันผึ้งได้พบกับบอย เพื่อนชายสมัยเรียน ทำให้นึกถึงอดีตและความทรงจำที่เคยมีต่อกัน ผึ้งพยายามค้นหาความรู้สึกจากบอย แต่ก็ได้คำตอบที่แน่ชัด สัญญะหน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) ผ่านตัวละคร สังเกตได้ว่า ชีวิตผึ้งเปลี่ยนไปหลังจากที่เธอเข้ากรุงเทพ จากบ้านไม้เก่าเป็นคูหาในต่างจังหวัด กลายเป็นบ้านหลังใหญ่มีสนามหญ้า ภายในบ้านประดับด้วยกล่องยศต่างๆมากมาย กลายเป็นลูกคุณหนู ตามที่เพื่อนเรียก ใช้ชีวิตแบบชนชั้นกลาง มีแฟนเป็นนายทหารมียศสูง โลฟส์โตล์ถ่ายรูปลงโซเชียล หรือ คำพูด (dialogue) ของผึ้งที่พูดว่า 8 ปี ถึง 2 ครั้ง ซึ่งเป็นนัยยะที่สำคัญ ตัวละครสอง “บอย” เพื่อนสมัยเรียนของผึ้ง ที่มีความสัมพันธ์กันแบบไม่ชัดเจน สัญญะหน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) ผ่านตัวละคร เป็นผู้ชายที่นิ่งเงียบ เย็นชา ไม่ค่อยแสดงออก ฐานะทางบ้านระดับล่าง และชอบการถ่ายรูปแบบ Snap ทุกครั้งที่ผึ้งเข้ามาคุยกับบอยเพื่อสานสัมพันธ์ต่อจากเดิม บอยจะมีท่าทีที่แปลกออกไป ไม่ค่อยตอบ พยายามหลบหน้า จนมาถึงช่วงท้ายผึ้ง ถ้ามองถึงความสัมพันธ์ครั้งนั้น คำตอบของบอยกลับเป็นเพียงความรู้สึกครั้ง ๆ กลาง ๆ ไม่ชัดเจน ก่อนที่บอยจะเลื่อนรางหายไป ตัวละครสาม “แมน” ที่กำลังคบหาอยู่กับผึ้ง แฟนหนุ่มหน้าตาดี เป็นข้าราชการทหาร สัญญะหน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) แสดงถึงความเป็นสุภาพบุรุษ อ่อนน้อม เป็นคนที่เป็นใจ และฐานะทางสังคมที่สามารถดูแลผึ้งได้ในอนาคต แต่ทุกอย่างกลับเปลี่ยนไป ตามมาหาผึ้งโดยไม่บอก แสดงความเป็นเจ้าของผึ้งออกหน้าออกตา แม้แต่การเลือกปฏิบัติงานแต่งงานโดยไม่สนใจความเห็นผึ้ง โดยเชื่อว่าเป็นตัวเลือกที่ดีที่สุด เมื่อวิเคราะห์ระดับโครงเรื่อง (narration) ผ่านความสัมพันธ์ของตัวละครทั้ง 3 “ผึ้ง” ถึงการเลือกระหว่าง “แมน” ที่เป็นปัจจุบัน หรือ “บอย” ที่เป็นอดีต สะท้อนให้เห็นถึงบริบททางการเมืองในขณะนั้น แมนสะท้อนถึงรัฐบาลคสช. ภาพลักษณ์สร้างความเชื่อมั่นด้วยความเป็นทหาร กับเหตุผลที่ต้องจัดระเบียบสังคม ไม่ให้มีความรุนแรง ทำให้มีความสงบสุข พาประเทศพ้นจากนักรบการเมืองที่ไม่ดี แต่ตลอดระยะเวลา 4 ปี ของรัฐบาลทหาร เกิดการวิพากษ์วิจารณ์ เกิดข้อถกเถียงจากประชาชนในเรื่องประเด็นและปัญหาต่าง ๆ จนเรียกร้องให้จัดการเลือกตั้ง แต่ก็ถูกรัฐบาลใช้อำนาจเพื่อบริหารประเทศอีกสมัย รวมแล้วเป็นเวลา 8 ปี โดยให้เหตุผลว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สุด ซึ่งคล้ายกับความจำยอมของผึ้งที่ต้องคบหาอยู่กับแมนจนต้องแต่งงานกัน “บอย” จึงสะท้อนถึงความเป็นประชาธิปไตยในอดีต แม้ความเป็นประชาธิปไตยไม่เต็มใบเหมือนความรู้สึกของบอย ก็ยังดีกว่าต้องแต่งงานกับแมนด้วยความเศร้าเสียใจ และปล่อยให้ความสัมพันธ์ครั้งนั้นหลุดลอยไป

ภาพยนตร์เรื่อง SUNSET เรื่องราวของ แก่น ทหารพลขับ พาหัวหน้ามาปฏิบัติภารกิจ เข้ามาตรวจความเรียบร้อยภายในงานจัดแสดงผลงานศิลปะภาพถ่ายของศิลปินท่านหนึ่ง เนื่องจากการได้รับการร้องเรียนว่างานภาพถ่ายเหล่านี้เป็นภาพที่ไม่เหมาะสมและอาจสร้างความแตกแยกขัดแย้งให้กับผู้คนในสังคมได้ พร้อมกับความสัมพันธ์ของ แก่น พนักงานทำความสะอาด จนสุดท้าย แก่นได้เผยความรู้สึกต่อแก่นก่อนจะติดตามหัวหน้าไปต่างจังหวัด โดยผู้วิเคราะห์ลำดับฉาก (scene) ตามการนำเสนอของหนัง ในรูปแบบเน้นการเล่าเรื่อง (narrative) โดยเล่าเรื่องราวของตัวละครและเหตุการณ์ไปเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจบ

SUNSET ใช้หน่วยย่อยการเล่าเรื่องผ่านตัวละคร “เจ้าหน้าที่” ในตอนแรก กลุ่มทหาร และ ตำรวจนอกเครื่องแบบมาสถานที่จัดงานนิทรรศการที่เกิดจากการร้องเรียน บอกว่ารูปถ่ายส่วนหนึ่งสร้างความแตกแยกให้กับสังคมและให้นำออกจาก การนำเสนอของ SUNSET พยายามสะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจรัฐที่แตกต่างกันระหว่างสององค์กร ผ่านสัญลักษณ์หน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) ประการแรก พฤติกรรมของตำรวจนอกเครื่องแบบกับท่าทีข่มเหง ใช้อำนาจในการพูดคุ้ย ซึ่งแตกต่างกับแก่นหรือเจ้าหน้าที่ทหารที่พยายามพูดคุ้ย อธิบายถึงเหตุต้องเข้ามาตรวจสอบ ประการสอง ตำรวจออกเครื่องแบบพกปืน กับ ทหารที่ใส่ชุดปฏิบัติหน้าที่และไม่พกอาวุธ ประการสาม ตำรวจบอกว่าภาพบางภาพไม่เหมาะสมและสร้างความแตกแยกให้กับสังคม ซึ่งเป็นภาพแนว Street Art โดยไม่ได้มีการเซต แตกต่างจากหัวหน้าทหารที่รู้ว่าภาพถ่ายศิลปะเป็นอย่างไร ประการสุดท้าย ตำรวจบอกว่า ถ้ายังจัดงานศิลปะแบบนี้อยู่ อาจจะมีชาวบ้านนำหินมาขว้างใส่ แต่ทหารให้นำภาพออกและให้ผู้จัดเข้าใจต่อสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น การนำเสนอของ SUNSET ไม่เพียงแสดงความแตกต่างระหว่างผู้มีอำนาจทั้งสอง แต่แสดงผ่านสถานการณ์ของผู้คนในงานนิทรรศการ ตำรวจขอไปเข้าห้องน้ำกลับถูกแม่บ้านหลอกให้ไปอีกที่ ตำรวจถามศิลปินขณะวาดภาพ กลับได้คำตอบอย่างเสียสละ แต่ในมุมกลับกัน แก่นนั่งกินข้าวกับแม่บ้าน เจ้าของงานถอดรูปถ่ายตามคำขอของเจ้าหน้าที่ทหาร เมื่อวิเคราะห์ในระดับโครงสร้างเรื่อง แสดงให้เห็นถึงประเด็นทางการเมืองที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน การแสดงออกในพื้นที่สาธารณะของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นงานนิทรรศการภาพถ่าย การจัดฉายภาพยนตร์ ผลงานสร้างสรรค์ แม้การแสดงออกเป็นลักษณะเปิดกว้างให้ได้วิพากษ์วิจารณ์ ถกเถียงตามแนวคิดของความเป็นศิลปะ กลับถูกปิดกั้นและขึ้นชื่อว่า เป็นผลงานที่สร้างความแตกแยกให้กับสังคม เพียงเพราะดุลพินิจของคนกลุ่มเดียว

การหยิบยกเจ้าหน้าที่ระหว่าง ตำรวจ ทหาร และผู้จัดนิทรรศการแสดงให้เห็นถึง การใช้อำนาจรัฐต่อประชาชน ประชาชนยืนอยู่บนพื้นฐานตามกฎหมาย ในการแสดงออกทางความคิด กลับถูกการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรมในการปิดกั้น จนบางครั้งไปสู่ความรุนแรงเกินขอบเขตของกฎหมาย

ภาพยนตร์เรื่อง CATOPIA เรื่องราวของหนุ่มพนักงานออฟฟิศ พบว่าตนเป็น “มนุษย์” หลงเหลืออยู่บนโลกของ “มนุษย์แมว” สังคมมนุษย์แมวที่ต้องไถ่ล่่ามนุษย์ให้หมดไปจากโลกด้วยเหตุผลบางอย่าง เป็นเหตุจำเป็นให้ชายหนุ่มใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อการหลบซ่อน จนไปสู่เหตุการณ์สำคัญที่ต้องช่วยเหลือนมนุษย์จากพิธีกรรมของมนุษย์แมว สรุปได้ว่าภาพยนตร์เรื่อง CATOPIA ในรูปแบบเน้นการเล่าเรื่อง (narrative) โดยเล่าเรื่องราวของตัวละครและเหตุการณ์ไปเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจบจบ

CATOPIA ใช้หน่วยย่อยการเล่าเรื่องผ่านตัวละครระหว่าง “มนุษย์” และ “มนุษย์แมว” พนักงานออฟฟิศตื่นขึ้นและฉีดสเปรย์ โดยเล่าว่าเขาเป็นมนุษย์ที่เลือกรอดบนโลกใบนี้ ก่อนจะลงไปหาเพื่อนที่เป็นมนุษย์แมว มนุษย์แมวก่อนว่ามีกรล่ามนุษย์และพิธีกรรมกำลังจะเกิดขึ้น ต่อมามนุษย์แมวหญิงกลับถูกเหล่ามนุษย์รุมปาหินศิลาที่เรียกว่าเป็นพิธีกรรมการล่ามนุษย์จากนั้นพนักงานออฟฟิศได้ทำการช่วยเหลือนมนุษย์แมวหญิง และพาเธอไปยังที่หลบซ่อน และถามถึงต้นสายปลายเหตุของการโดนกระทำครั้งนี้ ก่อนที่กลุ่มมนุษย์แมวกจะจับได้ว่าพนักงานหนุ่มใช้สเปรย์กลิ่นแมวเพื่อหลบหนีมาตลอด ก่อนไปสู่เหตุโศกนาฏกรรม การนำเสนอของ CATOPIA ผ่านหน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) ประการแรก ลักษณะภายนอกของผู้นคนในโลกอย่างหัวมนุษย์หรือหัวแมวที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และพฤติกรรมของมนุษย์แมวที่ใช้วิธีการล่ามนุษย์ด้วยการ “ดมกลิ่น” ความแตกต่างจึงไม่ใช่สิ่งที่แบ่งแยกของผู้นคน แต่เป็นความเป็นมนุษย์ที่เป็นข้อขัดแย้งในสังคม สเปรย์กลิ่นมนุษย์แมวจึงเป็นฟังก์ชันในการกลบกลิ่นความเป็นมนุษย์ ประการสอง มนุษย์แมวหญิงถูกทำร้ายจากพวกเดียวกัน เพราะถูกจับได้ว่าเป็นมนุษย์ทั้ง ๆ ที่หัวของเธอเป็นแมว ซึ่งสาเหตุครั้งนี้มาจากเธอโดนใส่ร้ายด้วยกลิ่นเทียมมนุษย์ เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครกับฟังก์ชัน ในระดับโครงการเล่าเรื่องของ CATOPIA สะท้อนให้เห็นถึง ความแตกต่างของผู้นคนในสังคมไทยในปัจจุบัน อย่าง เพศ ขาดิกำเนิด สีผิว เป็นความหลากหลายในสังคม แต่สิ่งที่ป็นปัญหาในเรื่องของประเด็นทางการเมือง คือ “ความเห็นต่างทางความคิด” เกิดจากการเรียนของรัฐ การศึกษา ประสบการณ์ในสังคมพัฒนา

กลายเป็นค่านิยม อุดมการณ์ ไปถึงระดับความเชื่อ ยึดถือว่าสิ่งที่ตนคิดเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ผลักภาวะความเป็นอื่นกลายเป็นศัตรู ในฝ่ายผู้เห็นต่างหรือคนกลุ่มน้อย ต้องหาวิธี หลบซ่อนอุดมการณ์จากกระแสหลัก ปัญหาการเมืองไทยในปัจจุบันสะท้อนการต่อสู้ ทางการเมืองระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกัน ใช้วิธีการสังเกตจากการแสดง ความคิดเห็นของอีกฝ่าย หากพรรคพวกในฝ่ายของตนโจมตีด้วยคำพูดวาจกธรรมแขวน ประณามในโลกโซเชียลมีเดียให้เกิดความเสียหาย อีกทั้งสร้างความรุนแรงเกินขอบเขต ของอำนาจกฎหมายโดยใช้กฎหมาย และเชื่อว่าสิ่งที่ตนกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ในฝ่าย ที่น้อยกว่าต้องหาวิธีหลบซ่อนตัวตนเพื่อให้อยู่ได้ในสังคมที่มีผู้ล่า ตั้งแต่สังคมครอบครัว จนไปถึงสังคมภายนอก

ภาพยนตร์เรื่อง PLANETRIUM เรื่องราวขององค์กรลับแห่งหนึ่ง กระบวนการผลิตเยาวชนให้เหมือนหุ่นยนต์ภายใต้การควบคุมของหัวหน้าองค์กร และจับผู้คนในสังคมที่แสดงออกอย่างผิดแปลก เข้าสู่กระบวนการขององค์กร สรุปล ได้ว่าเป็นรูปแบบเน้นการเล่าเรื่อง (narrative) โดยเล่าเรื่องราวของตัวละครและ เหตุการณ์ไปเป็นลำดับตั้งแต่ต้นจบ

PLANETRIUM ใช้หน่วยย่อยเหตุการณ์ขององค์กรคือ “กระบวนการ ขององค์กร” ในการสื่อความหมาย ถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ในส่วนแรก เยาวชน ถูกพาเข้าองค์กร ตัดผมและเข้าสู่กระบวนการฝึกฝนร่างกาย ประกอบพิธีกรรม ทางความเชื่อ ภายในสตูดิโอ มีการถ่ายทำรูปภาพเพื่อสื่อสารต่าง ๆ หลังจากนั้น มีพิธีการแจกผ้าพันคอและกิจกรรมสันทนาการ ให้กับเยาวชนที่สำเร็จ กระบวนการ หน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) กับความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ ในภาพยนตร์ (cinematographic conventions) ในการสื่อความหมาย ความ พิลึกพิลั่นของตึกองค์กร ถูกจัดวางเป็นสัดส่วน การตัดผมหรือเครื่องแบบภายใน องค์กรเป็นลำดับขั้น สนามฝึกฝนร่างกายถูกวางไว้เหมือนสายพานการผลิตสินค้า กล้องและโดรนที่สำรวจและจับผิดตลอดเวลา เสียงเพลงถูกเปิด ปิด เพื่อตรวจสอบ ถึงข้อผิดพลาด สัญลักษณ์และองค์ประกอบด้านเทคนิคการถ่ายทำ สื่อถึง “โรงงานการ ผลิต” ในส่วนที่สอง เยาวชนภายในองค์กรใช้เทคโนโลยีสอดส่องพฤติกรรมผู้คนใน สังคม หัวหน้าองค์กรที่ตรวจสอบผ่านจอภาพขนาดใหญ่ ตรวจจับผู้คนด้วยการเปิด และปิดเสียงเพลง เมื่อมีคนที่ไม่ “นอนราบ” ไม่ยืนเหมือนคนอื่น จะถูกเยาวชนจับตัว กลับมายังองค์กร ถอดเสื้อผ้าและเข้าสู่พิธีกรรมทางความเชื่อ ภาพคนจำนวนมาก ลอยไปยังห้วงอวกาศ พบกับเจ้าขององค์กรขนาดใหญ่ ก่อนที่จะถูกใบพัดสับจน

ร่างกายสลายในอากาศ หน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) การใช้เทคโนโลยีเพื่อควบคุมผู้คน การจับตัวผู้ไม่ปฏิบัติตามเสียงเพลง ลงโทษเกินขอบเขตอย่างการแก้ม้า ถูกกลั่นแกล้งด้วยเครื่องมือทางศีลธรรม จนแหลกสลายหรือกลายเป็นพรศพวกเดียวกัน แสดงความหมายถึง “วัตถุประสงค์ขององค์กร” เมื่อวิเคราะห์หน่วยย่อยของสองเหตุการณ์ ประกอบเข้าด้วยกันในระดับโครงเล่าเรื่อง สะท้อนถึงระบบของการศึกษาไทย อัดแน่นไปด้วยการปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรม และอัตลักษณ์ของความเป็นคนไทย อีกแง่หนึ่งในระดับสังคมที่กว้างขึ้น สะท้อนถึงการใช้อำนาจของชนชั้นนำอย่างรัฐบาล ที่พยายามให้ผู้คนได้รับรักษาอัตลักษณ์ของความเป็นไทยไว้ในอีกแง่หนึ่ง กระบวนการผลิตขององค์กร สะท้อนให้เห็นถึงรัฐบาลใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมในการกำจัดผู้ที่เห็นต่าง การแสดงออกที่แตกต่างสร้างความหมายได้หลายนัยยะอย่าง การแสดงออกทางการเมือง การแสดงออกเรื่องสถาบัน การไม่แสดงออกถึงความ เป็นชาตินิยม หรือการแสดงออกที่แตกต่างจากผู้คนในสังคม กลับถูกอำนาจของรัฐ จับลงโทษผ่านกฎหมาย ความหมายที่สอง สะท้อนถึงโครงสร้างของสังคมไทยเรื่อง ของชนชั้น จะเห็นได้ว่า ผู้คนในสังคมถูกกำหนดชีวิต โดยชนชั้นสูงที่แต่งตัวเหมือน ข้าราชการ ผู้คนเพียงหยิบมือใช้อำนาจควบคุมประชาชน ทั้งเครื่องเศรษฐกิจ ชีวิต และความเป็นอยู่ หากวิเคราะห์ความหมายในตอนจบ วัตถุประสงค์ของอำนาจรัฐ ไม่ใช่เพื่อบริหารเรื่องของปากท้องของประชาชน แต่เป็นเรื่องการกำจัดผู้คนในสังคม ที่เห็นต่างหรือตรงข้ามเท่านั้น

ภาพยนตร์เรื่อง SONG OF THE CITY เรื่องราวของตัวละครหลายกลุ่ม ในบริบทสังคมแต่กลุ่มที่แตกต่างกันออกไป ภูมิหลัง ปัญหาชีวิต และหน้าที่การงาน ภายในพื้นที่การปรับปรุงอนุสาวรีย์แห่งหนึ่งในจังหวัดขอนแก่น รูปแบบไม่เน้นการ เล่าเรื่อง (non-narrative) ผ่านตัวละคร “ไต้ง” กรรมกรที่ทำงานแห่งนี้กับเหตุการณ์ สลับไปมาด้วยผู้คนหลากหลาย

ใช้หน่วยย่อยของตัวละคร “ไต้ง” และ “ภาพของผู้เฒ่าในคนพื้นที่ อนุสาวรีย์” ในการสื่อความหมาย ภาพของอนุสาวรีย์บุคคลสำคัญในจังหวัดขอนแก่น ไต้งนั่งคุยกับหัวหน้าคนงานถึงปัญหาและชีวิตในอดีต ทีมถ่ายทำโปรดักชันที่กำลัง แคลสตั๊กนักแสดงอย่างเป็นกันเอง นักแสดงรับบทเป็นเซลล์ขายเครื่องฟอกอากาศ ที่เชื่อว่าเป็นอากาศที่บริสุทธิ์ ภาพของกรรมกรกำลังปรับปรุงพื้นที่อนุสาวรีย์ ภาพ ประติมากรรมบุคคลสำคัญบนกำแพง ภาพของรูปปั้นโดโนสาร์ การเล่าเรื่องและ นำเสนองค์ประกอบต่าง ๆ หน่วยย่อยระดับฟังก์ชัน (function) ของ SONG OF

THE CITY ในรูปแบบภาพยนตร์สั้นนิยม สัมผัสได้ถึงความเป็นจริงในสังคมไทย สะท้อนชีวิตของชนชั้นรากหญ้า ผู้คนตัวเล็กตัวน้อย ภายใต้บริบทสังคมไทยในช่วงของระบอบเผด็จการ สภาพปัญหาและชีวิตของโด้งแสดงถึงชีวิตต้องเผชิญกับโครงสร้างความเหลื่อมล้ำ การปรับปรุงอนุสาวรีย์สื่อถึงการรักษาและยอมรับต่อการเมืองของระบบรัฐประหาร ควบคู่ด้วยเสียงเพลงกล่อมโศกประสาทที่ต้องการปลูกฝังถึงค่านิยม กับความเชื่อที่หล่อเลี้ยงผู้คนอย่างนวัตกรรมสร้างอากาศบริสุทธิ์ที่สื่อความหมายถึงโลกสมมุติในความฝันที่ต้องการ

ผลสรุปการวิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth)

การวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 เรื่อง ใช้หลักการวิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth) โดยวิเคราะห์จากสิ่งที่ปรากฏหรือนำเสนอในภาพยนตร์ เช่น เหตุการณ์ (scene) ตัวละคร (character) อุปกรณ์ประกอบฉาก (prop) ฉาก (setup) เสื้อผ้า (costume) สิ่งเหล่านี้สามารถสื่อความหมาย โดยใช้หน่วยย่อยของรูปสัญลักษณ์และประโยชน์ใช้สอยของความหมายเบื้องต้น กลายเป็นวัตถุที่ความหมายทางวัฒนธรรมของผู้คนในสังคมเข้าไปยึดครอง

ผลการสรุปว่า ภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง พบว่าใช้หน่วยสื่อความหมายในระดับมายาคติ ในรูปแบบของ เหตุการณ์เป็นหลัก (scene) ซึ่งรูปแบบของเหตุการณ์หมายถึง ไม่ใช่รูปของสัญลักษณ์แบบเดียว แต่เป็นรูปสัญลักษณ์สองสัญลักษณ์ขึ้นไป ประกอบรวมกัน มีความสัมพันธ์ร่วมกัน ภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง นำเสนอภาพของสวน (scene) ที่ประกอบไปด้วย ภาพของสวน สัมพันธ์กับ หญิงสาวพนักงาน จึงเกิดความหมายในระดับมายาคติ สะท้อนให้เห็นถึงบริบทสังคมไทยเป็นต้น

ตารางที่ 4 ผลสรุปการวิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth) ในภาพยนตร์
ทั้ง 6 เรื่อง

มายาคติ (myth)	ดาวคะนอง	แค่...ได้ คิดถึง	SUNSET	CATOPIA	PLANETRIUM	SONG OF THE CITY
สัญลักษณ์ หนึ่ง	ภาพ จำลอง (scene)	ภาพถ่าย (prop)	ทหาร (character)	พิธีกรรม (scene)	ลูกเสือ (character)	อนุสาวรีย์ (scene)
สัญลักษณ์ สอง	สวน (scene)	ทหาร (character)	ภาพถ่าย (prop)		เสียงเพลง (scene)	เสียงเพลง (scene)

1.2.1 ภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง ใช้การสื่อความหมายระดับ “มายาคติ” (myth) รูปสัญลักษณ์ที่หนึ่ง “ภาพจำลอง” (scene) ภาพของเยาวชนจำนวนมากทั้งชายและหญิง ถอดเสื้อผ้ามัดให้กัมหนันอนบนพื้น กลุ่มคนใส่เครื่องแบบถืออาวุธ พร้อมกับแสดงการเยาะเย้ย พร้อมทั้งบรรยายกาศความไม่ปกติ หลังจากนั้น มีการสังคตจากผู้ช่วยผู้กำกับ ทั้งหมดนี้เป็นเพียงฉากหนึ่งในการถ่ายทำภาพยนตร์เท่านั้น ความหมายเบื้องต้นของ “ภาพจำลอง” เป็นแค่สถานการณ์หนึ่ง หรือ บทหนึ่ง สามารถพบได้ในภาพยนตร์ทั่วไป แต่ถูกสวมทับความหมายด้วยประวัติศาสตร์ของการเมืองไทย ด้วยเหตุการณ์การต่อสู้ของ 6 ตุลาคม โศกนาฏกรรมจากรัฐบาลที่กระทำต่อนักศึกษาและประชาชนในครั้งนั้น แม้จะผ่านมาหลายสิบปี แต่ภาพจำลองชุดนี้ สะท้อนถึงเหตุการณ์ครั้งนั้นได้เป็นอย่างดี กลายเป็นเหมือนเครื่องหมายของระบอบเผด็จการที่ไม่อาจลืมเลือนได้ และไม่สามารถหลบออกจากประวัติศาสตร์และความทรงจำของผู้คนได้

รูปสัญลักษณ์ที่สอง “สวน” (scene) พนักงานสาวเดินเข้าไปยังสวนแห่งหนึ่ง คาดว่าน่าจะเป็นสวนของโรงแรมที่ทำงาน เต็มไปด้วยต้นไม้หลากหลายพันธุ์ บ่อน้ำพุ รูปปั้นนกฟลามิงโก ราวกับว่าเป็นโลกในนิยาย เธอนั่งลงแล้วกินเมล็ดบัวที่ดูเหมือนว่าจะเป็นการยาไล่เพื่อประทังชีวิต ความหมายเบื้องต้นของ “สวน” เป็นสัญลักษณ์เปรียบเปรย ถึงโลกในจินตนาการโลกในฝันของผู้คน แต่เป็นมายาคติของสังคมไทยตั้งแต่ยุคก่อนจนถึงปัจจุบัน กรุงเทพฯหรือเมืองหลวงสะท้อนถึงความ

วารสารการสื่อสารและสื่อบูรณาการ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

ฝันให้กับผู้คนต่างถิ่นที่ไม่เคยได้สัมผัส ความศิวิไลซ์ขัดแย้งกับสภาพความเป็นอยู่ของผู้คนชนชั้นล่าง วัตถุใช้สอยในชีวิตประจำวันตามค่านิยมของคนเมือง เป็นวัตถุอำพรางปกปิดปัญหาความเลื่อมล้ำ ที่เกิดขึ้นกับผู้คนมากมายในสังคมไทย

1.2.2 ภาพยนตร์เรื่อง Snap แค...ได้คิดถึง ใช้การสื่อความหมายระดับ “มายาคติ” (myth) หนึ่งเล่าถึงตัวละครเอกอย่าง “ผึ้ง” มีงานอดิเรกถ่ายรูป แต่งรูปและลงโซเชียลมีเดีย กับ “แมน” อาชีพช่างภาพอิสระ ที่หลงใหลการถ่ายภาพแบบ “Snap” รูปสัญลักษณ์ที่หนึ่ง “ภาพถ่าย” (prop) ใช้เทคนิคการถ่ายภาพในการสื่อความหมายเบื้องต้นระหว่าง “ภาพปรุงแต่ง” กับ “ภาพไม่แต่ง” ประโยชน์ใช้สอยของภาพถ่าย จึงเป็นเหมือนเครื่องบันทึกความทรงจำในรูปแบบของวัตถุ ผ่านวัตถุประสงค์ของผู้ถ่ายภาพ การนำเสนอของ Snap ต้องการเปรียบเทียบระหว่างรูปภาพของผึ้งและแมน เปรียบเทียบระหว่าง “ความเป็นจริงที่ปรุงแต่ง” หรือ “ความเป็นจริง” กลายเป็นความหมายของการรับรู้และการยอมรับของผู้คนในสังคมไทย การยึดอำนาจของรัฐบาลทหาร ส่วนหนึ่งยอมรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทำใจและยอมรับถึงการสูญเสียระบอบประชาธิปไตย แต่อีกส่วนหนึ่งหาเหตุผลทางการเมืองเพื่อรักษาความคิดของตน และเพิกเฉยต่อประชาธิปไตยที่เคยมีมา

รูปสัญลักษณ์ที่สอง “ทหาร” (character) หนึ่งนำเสนอตัวละคร “แมน” มีอาชีพเป็นทหารและกำลังคบหาอยู่กับ “ผึ้ง” ในตอนสุดท้าย ทั้งคู่ได้แต่งงานกันในภาวะจำยอมของการเปลี่ยนไปของแมน นอกจากนี้มีการนำเสนอถึงองค์ประกอบอื่นเกี่ยวกับทหารอีกหลากหลาย ความหมายเบื้องต้นของทหาร ในด้านวัฒนธรรม สื่อถึงภาพลักษณ์ของความสุภาพบุรุษ การยึดมั่นในอุดมการณ์ หน้าที่ต้องปกป้องประเทศ และรักษาความสงบ เป็นผู้นำให้แก่ผู้ที่อ่อนแอกว่า ในความหมายทางมายาคติของสังคม การเข้ามาของรัฐบาลทหาร เป็นนัยยะตัวแทนของความดี ความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ เป็นที่พึ่งพิงของประชาชน เป็นข้าวมืดของนักการเมือง ผู้เป็นตัวแทนของความไม่ดีในระบอบประชาธิปไตย

1.2.3 ภาพยนตร์เรื่อง SUNSET ใช้การสื่อความหมายระดับ “มายาคติ” (myth) ตัวละคร “พลทหารแก่น” พาผู้บังคับบัญชามาที่นันทนาการถ่ายภาพ เนื่องจากได้รับร้องเรียนว่า เป็นผลงานที่สร้างความไม่พอใจและอาจสร้างความขัดแย้งในสังคมได้ แม้ทางเจ้าหน้าที่ทหารพูดคุยและปรับความเข้าใจกับเจ้าของงาน แต่ในที่สุด ภาพถ่ายจำเป็นต้องถอดออกอยู่ดี รูปสัญลักษณ์ที่หนึ่ง “ทหาร” (character) ใช้ความหมายเบื้องต้นขององค์กรทหาร อัตลักษณ์และวัฒนธรรมองค์กร ต้องประพฤติ

ปฏิบัติตามธรรมเนียมและค่านิยม อย่างเครื่องแต่งกายที่มียศประดับเพื่อแสดงถึงฐานะตามลำดับชั้น รวมไปถึงผู้น้อยต้องเคารพและเคารพผู้บังคับบัญชา ในด้านของการใช้กฎหมาย องค์กรทหารแสดงถึงอำนาจของรัฐ ใช้เพื่อปกป้องความสงบสุขของประชาชนในอีกระดับ ซึ่งแตกต่างจากองค์กรตำรวจที่ใช้กฎหมายในเรื่องของสังคม การใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ทหาร เข้ามาตรวจสอบนิทรรศการภาพถ่าย สะท้อนความหมายว่า การที่ประชาชนแสดงความคิดเห็นแม้จะในทางอ้อม ผ่านผลงานศิลปะในพื้นที่สาธารณะอย่างสันติวิธี แต่ถูกรัฐมองว่า เป็นการสร้างความแตกแยกถึงระดับภัยความมั่นคงของประเทศชาติ เพียงแค่ประเด็นทางการเมือง หรือทหารชั้นผู้น้อยกระทำต่อประชาชนตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาโดยไม่คำนึงถึงกฎหมายและศีลธรรมความเป็นมนุษย์ด้วยกัน ด้วยสถานการณ์ทางการเมือง การแทรกแซงจากกองทัพและการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เป็นธรรม ส่วนหนึ่งจึงมองว่าความหมายเดิมของทหารจึงเปลี่ยนไป ขึ้นอยู่กับระดับของสังคมและกลุ่มคนที่เคยได้รับผลกระทบจากทหาร

รูปสัญลักษณ์ที่สอง “ภาพถ่าย” (prop) นิทรรศการภาพถ่ายของศิลปินท่านหนึ่ง ถูกมองว่าภาพบางภาพสร้างความขัดแย้งให้กับสังคมไทยได้ เช่น ภาพตำรวจนั่งร้องไห้ในร้านเบอร์เกอร์คิง ภาพนักเรียนยืมหน้าอนุสาวรีย์ชัยประชาธิปไตย แม้แนวคิดของภาพถ่ายคือ Street photo โดยเป็นภาพเหตุการณ์จริง ไม่มีการเซตอัพ มีความจำเป็นต้องถอดออกไม่ให้จัดแสดง ใช้ความหมายเบื้องต้นและประโยชน์สสของภาพถ่าย เป็นเครื่องมือบันทึกความทรงจำและเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของผู้ใช้ รวมไปถึงการแสดงความคิดสร้างสรรค์ การถ่ายทอดศิลปะ ความสุนทรีย์ อารมณ์ ของผู้สร้างสรรค์ จนไปถึงระดับความหมายทางวัฒนธรรมว่างานศิลปะเป็นผลผลิตทางสังคม อย่างการแสดงอุดมการณ์ทางการเมือง การนำเสนอของ SUNSET ที่ภาพถ่ายถูกนำออกจากห้องนิทรรศการ สะท้อนให้เห็นว่า บริบทสังคมไทยในปัจจุบัน ประชาชนไม่สามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์ถึงประเด็นและปัญหาทางการเมืองได้ แม้การสื่อความหมายจะเป็นโดยตรง หรือโดยอ้อมผ่านผลงานศิลปะให้ผู้คนได้พิจารณา จะถูกเพดานของกฎหมายในการจำกัดไว้ ซึ่งเป็นการตอกย้ำถึงระบอบทหารและความเผด็จการที่ขัดแย้งต่อความต้องการของสังคมไทย

1.2.4 ภาพยนตร์เรื่อง CATOPIA การสื่อความหมายระดับ “มายาคติ” (myth) ในโลกของมนุษย์แมว จะมีการเล่ามนุษย์จากกลืนความเป็นมนุษย์เพื่อนำมาประกอบพิธีกรรมโดยปาหิ้นศิลา รูปสัญลักษณ์ที่หนึ่ง “พิธีกรรม” (scene) ในความ

หมายเบื้องตันของพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ใช่แค่ในโลกของ CATOPIA ผัสสะเบื้องต้น เป็นพิธีปฏิบัติผ่านระบบความเชื่อของสังคมที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยวัฒนธรรม ค่านิยมต่าง ๆ การนำเสนอของหนัง เป็นพิธีกรรมตามความเชื่อของมนุษย์แมวที่ต้องกำจัดมนุษย์ แต่หนังไม่ได้บอกถึงข้อประเด็นนี้ว่ามนุษย์แตกต่างหรือขัดแย้งอย่างไร ในความหมายของพิธีกรรมของมนุษย์แมวจึงเป็นสัญลักษณ์สะท้อนความหมายถึง “การล่าแม่มด” ด้วยหลักการและเหตุผลฝึกฝายเดียว พร้อมความความเชื่อทางวัฒนธรรม สะท้อนถึงผู้คนในสังคมที่ยึดถือ เรียกว่าอุดมการณ์กระแสหลัก พฤติกรรม และการกระทำต่าง ๆ จึงเป็นเหมือนความชอบธรรม เป็นกฎหมายหรือสิ่งที่ต้องทำ และเชื่อว่าเป็นฝายถูก ผลักความคิดตรงข้ามหรือความคิดที่ขัดแย้งอย่าง ค่านิยม วัฒนธรรมและอุดมการณ์กลายเป็นศัตรู เป็นความไม่ดีที่ต้องกำจัด

1.2.5 ภาพยนตร์เรื่อง PLANETRIUM การสื่อความหมายระดับ “มายาคติ” (myth) เยาวชนจำนวนมากถูกจับเข้ามาในองค์กรเพื่อเข้าสู่กระบวนการบางอย่าง จะสังเกตได้ว่าลักษณะของเครื่องแต่งกาย มีความคล้ายกับชุดลูกเสือ อย่าง สีของชุดที่แตกต่างกันตามลำดับชั้น ผ่าผูกคอ หมวก และเครื่องประดับ รูปสัญลักษณ์ที่หนึ่ง “ลูกเสือ” ความหมายเบื้องต้นของลูกเสือหรือวิชาลูกเสือ ประกอบด้วย การฝึกฝนร่างกาย การเรียนรู้การเอาตัวรอด จำลองอัตลักษณ์ของความเป็นทหาร ตำรวจ แต่การเรียนรู้วิชาลูกเสือ เป็นฟังก์ชันขนาดย่อมเพื่อสวมทับความหมายทางด้านวัฒนธรรม สะท้อนถึงการศึกษาที่ต้องการให้เยาวชนเรียนรู้และการปลูกฝังค่านิยมอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ฟังก์ชันต่าง ๆ เป็นการจำลองโครงสร้างขยาย ย่อมให้ยอมรับถึงโครงสร้างสังคม อย่างการปกครอง การยอมรับฐานะทางสังคม เป็นลำดับชั้น

รูปสัญลักษณ์ที่สอง “เสียงเพลง” ภายในองค์กร ใช้เสียงเพลงเป็นประโยชน์ ผัสสะ เป็นเครื่องมือควบคุมการผลิตเยาวชน โดยการเปิดปิด และใช้เสียงเพลงในการควบคุมผู้คนในสังคมถึงการแสดงออก เป็นความหมายเบื้องต้นของวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนในสังคมได้แสดงออกถึงค่านิยมและอัตลักษณ์ของความเป็นไทย กลายเป็นความหมายในระดับมายาคติ สะท้อนให้เห็นถึงเสียงเพลงกลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง เปรียบเหมือนกฎหมายที่ผู้คนต้องพึงกระทำตาม การแสดงไม่ออก ถูกผลักให้กลายเป็นอื่น อย่างไม่ใช่คนเชื้อชาติไทย มีอุดมการณ์ที่ขัดแย้งกับผู้คนในสังคม ต่อต้านกับอุดมการณ์กระแสหลัก รุนแรงจนไปถึงการต่อต้านในเรื่องของสถาบัน

1.2.6 ภาพยนตร์เรื่อง SONG OF THE CITY การสื่อความหมายระดับ “มายาคติ” (myth) ภาพของอนุสาวรีย์ตั้งอยู่บนพื้นที่การปรับปรุง พร้อมกับเสียง

เพลงบรรเลงการสรรเสริญ ท่ามกลางผู้คนที่ย้ายเข้ามาในพื้นที่แห่งนี้ รูปสัญลักษณ์
ที่หนึ่ง “อนุสาวรีย์” ใช้ประโยชน์ของอนุสาวรีย์เป็นความหมายเบื้องต้น อย่างการ
สร้างเพื่อระลึกถึงคุณความดีของบุคคล ที่ได้ทำประโยชน์เพื่อบ้านเมือง เพื่อแสดงถึง
การเคารพหรือการจดจำของคนรุ่นหลังต่อคนรุ่นเก่า แต่ในระดับความหมายมา
ยาคติ (myth) เป็นเหมือนการสืบทอดระบอบความเชื่อ รักษาค่านิยมของคนรุ่นเก่า
ให้อยู่ต่อไป อย่างรูปปั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ที่เป็นตัวแทนของอำนาจเผด็จการ
การมีอยู่ของอนุสาวรีย์เป็นเหมือนการยอมรับระบอบที่เคยเกิดขึ้น เป็นความหมาย
ให้ผู้คนได้ยอมรับ

รูปสัญลักษณ์ที่สอง “เสียงเพลง” นอกจากภาพรูปปั้นอนุสาวรีย์แล้ว มีเสียง
เพลงบรรเลงสรรเสริญ ประโยชน์และผัสสะเบื้องต้นของการใช้เสียงเพลง เป็นเหมือน
เครื่องมือทางวัฒนธรรมเพื่อให้ผู้คนในสังคมได้แสดงออกอัตลักษณ์ประจำชาติ อย่าง
การยืนตรง แต่การนำเสนอของ SONG OF THE CITY ใช้การเปิดซ้ำหลายรอบเป็น
ฟุ้งซ่านของการ Propaganda ในเสียงเพลงในระดับมายาคติ (myth) สะท้อนถึงการ
ปลุกฝังของระบบแก่ประชาชนในสังคม กับเนื้อเพลงที่ชักกล่อมที่ต้องการปลุกฝังให้
เข้าใจถึงโครงสร้างสังคม กลายเป็นจิตใต้สำนึกในชาตินิยม ที่ต้องมีค่านิยม วัฒนธรรม
ความเชื่อแบบใด

1.3 ผลสรุปการวิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified)

การวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 เรื่อง ใช้หลักการ
วิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified) คือ วิเคราะห์
สัญลักษณ์เป็น 3 ระดับ 1. “รูปเหมือน” (icon) – คล้ายคลึง ลดทอน/ของจริง
2. “ดัชนี” (index) – เชื่อมโยงแบบเหตุผลอ้างอิง 3. “สัญลักษณ์” – (symbol)
โดยวิเคราะห์จากสิ่งที่ปรากฏหรือนำเสนอในภาพยนตร์ เช่น เหตุการณ์ (scene) ตัว
ละคร (character) อุปกรณ์ประกอบฉาก (prop) ฉาก (setup) เสื้อผ้า (costume)
โดยเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า “รูปสัญลักษณ์” หรือ “หน่วยสื่อความหมาย” (signifier) มีระยะ
ห่างจาก “ความหมายถึง” (signified) ในระดับไหน

ผลสรุปการวิเคราะห์ ภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง ใช้รูปสัญลักษณ์ หรือ หน่วยสื่อ
ความหมาย (signifier) สื่อความหมายในระยะห่างระดับ 3 หรือ “สัญลักษณ์” เป็น
หลัก ซึ่งเป็นระดับที่รูปสัญลักษณ์กับความหมายถึง ไม่ได้มีสิ่งที่เหมือนหรือคล้ายคลึง
กัน แต่ความหมายเกิดจากข้อตกลงของสังคม (social conventions) หรือ สัญนิยม

ทางวัฒนธรรม (culture conventions) เป็นหลัก ซึ่งความหมายที่สะท้อนออกมาเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองไทย มีทิศทางความหมายไปในลักษณะเดียวกัน ดังนี้

1. โครงสร้างสังคม
2. การแสดงออก
3. อุดมการณ์
4. สังคมในอุดมคติ
5. ขนชั้นสูง
6. ขนชั้นรากหญ้า
7. ประชาชน

ในช่วงเวลาของรัฐบาลทหาร ปี พ.ศ.2558-2562 หรือเป็นประเด็นและปัญหาทางการเมืองในระดับโครงสร้างของสังคมที่ยึดโยงกับบริบทสังคมไทย

ตารางที่ 5 สรุปผลการวิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified) ในภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง

มายาคติ (myth)	ดาวคะนอง	แค่...ได้ คิดถึง	SUNSET	CATOPIA	PLANETRIUM	SONG OF THE CITY
โครงสร้าง สังคม	โรงงาน ยาสูบ (setup)	รูปภาพ (prop)	ภาพขาว ดำ (setup)	พิธีกรรม (scene)	สามเหลี่ยม (prop)	อนุสาวรีย์ (setup)
การ แสดงออก		เรื่องเช็กส์ (dialog)	ภาพถ่าย (prop)	สเปร์ย์กลิ่น แมว /กลิ่นเทียม มนุษย์ (prop)	ผู้คนที่นอน ราบกับพื้น (character)	
อุดมการณ์	เห็ด มหัศจรรย์ (prop)			ความเป็น มนุษย์ / มนุษย์แมว (dialog)	สามเหลี่ยม (prop)	
สังคมใน อุดมคติ	ชุดมาสตอส (costume)	ตุ๊กตา (prop)			น้ำมันดี (prop)	เครื่องฟอก อากาศ (prop)

มายาคติ (myth)	ดาวคะนอง	แค่...ได้ คิดถึง	SUNSET	CATOPIA	PLANETRIUM	SONG OF THE CITY
ชนชั้นสูง	ปีเตอร์ (character)	ลูกคุณหนู (character)			เจ้าของ องค์กร (character)	ภาพประติ- มากรรม (setup)
ชนชั้นราก หญ้า	หญิงสาว พนักงาน (character)				ลูกเสือ (character)	กรรมกร (charac- ter)
ประชาชน	ปลา (costume)		คนจัด นิทรรศการ (character)	มนุษย์ / มนุษย์แมว (character)	ผู้คนในสังคม (character)	

1.3.1 สรุปการวิเคราะห์ความหมายถึง “โครงสร้าง” (signified) ภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่องใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “โครงสร้างสังคม” ที่เป็นประเด็นและปัญหาทางการเมืองของสังคมไทยในปัจจุบัน อย่างที่เห็นได้ชัดเจนนี้อาจหมายถึงหนังสือสารถึง ระบอบยุคเก่า ระบอบเผด็จการสร้างปัญหาในระดับโครงสร้างสังคม และส่งผลถึงประชาชนและบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน อัตลักษณ์และค่านิยมของผู้คนจะยังคงวนเวียนกับระบอบเดิม ผู้คนในสังคมไม่เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างใด

1.3.2 สรุปการวิเคราะห์ความหมายถึง “การแสดงออก” (signified) ภาพยนตร์ทั้ง 4 เรื่องใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “การแสดงออก” ในบริบทสังคมปัจจุบัน การแสดงออกของผู้คนถูกเพดานอำนาจกดทับไว้ กฎหมายถูกใช้อย่างไม่เป็นธรรมกับผู้ที่ออกมาเรียกร้องอย่างเรื่องของระบอบการปกครอง กฎหมายที่ไม่เป็นธรรม กฎหมายที่เอื้ออำนาจให้กับชนชั้นสูง การวิพากษ์วิจารณ์ต่อการบริหารของรัฐบาลในด้านต่าง ๆ ในการเล่าเรื่องของภาพยนตร์ทั้ง 4 ไม่ได้แสดงออกทางการเมืองโดยตรงไปตรงมา แต่เป็นการใช้สัญลักษณ์ถึงความขัดแย้งอย่าง เรื่องเช็กส์ขีดต่อความเป็นหญิง คนนอนราบขีดต่อการยืนตรง การใช้กลิ่นที่ขัดแย้งกลับกลืน ความหมายจึงออกมาเป็นเรื่องของการแสดงออกที่ขัดแย้งต่ออุดมการณ์กระแสหลักของบริบท วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคมไทย

วารสารการสื่อสารและสื่อบูรณาการ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

1.3.3 สรุปรการวิเคราะห์ความหมายถึง “อุดมการณ์” (signified) ภาพยนตร์ 3 เรื่อง ใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “อุดมการณ์” แม้การเล่าของหนังไม่ได้ถ่ายทอดถึงความคิดของอุดมการณ์กระแสหลัก หรืออุดมการณ์ที่ขัดแย้งต่อกระแสหลักโดยตรงไปตรงมา แต่เป็นการนำเสนอให้พิจารณา อย่าง PLANETRIUM และ CATOPIA เป็นการเสียดสีถึงอำนาจของความเชื่อส่งผลต่อผู้คนในสังคม ประการแรก เป็นการปลุกฝังให้กับผู้คนยุคใหม่ ต้องมีความเชื่อในระบบเดียวกัน ต้องมีค่านิยม วัฒนธรรม อุดมการณ์ที่เหมือนกัน ประการสอง อำนาจของความเชื่อส่งผลให้ผู้คนขาดศีลธรรมและเป็นพื้นที่ไม่มีกฎหมาย ใช้ความรุนแรง ไม่มีอารยธรรม

1.3.4 สรุปรการวิเคราะห์ความหมายถึง “สังคมในอุดมคติ” (signified) ภาพยนตร์ 4 เรื่อง ใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “สังคมในอุดมคติ” ในการเล่าของหนังไม่ได้เป็นภาพที่สื่อถึงสังคมที่ปราศจากประเด็นและปัญหา ไม่มีความขัดแย้ง แบบตรงไปตรงมา แต่เป็นภาพของตัวละครที่ต้องการและค้นหาทางความคิดอย่างมีชั้นเชิง อย่างการฝันเป็นสัตว์ป่า การได้ตกตาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือได้สูดอากาศที่บริสุทธิ์ สะท้อนถึงผู้คนในสังคมต้องการแก้ไขเรื่องของการเมืองที่เป็นปัญหาให้เกิดสังคมที่ดีขึ้น ในอีกแง่หนึ่งสะท้อนอุดมการณ์กระแสหลักของสังคมในเรื่อง PLANETRIUM เสียดสีความสำเร็จในการสร้างสังคมในอุดมคติด้วยการกำจัดผู้ที่ขัดต่ออุดมการณ์หลัก เหมือนการสำเร็จความใคร่ที่อยู่เหนือศีลธรรมของมนุษย์

1.3.5 สรุปรการวิเคราะห์ความหมายถึง “ชนชั้นสูง” (signified) ภาพยนตร์ 4 เรื่อง ใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “ชนชั้นสูง” ในความหมายของภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง และ แค้น...ได้คิดถึง สื่อความหมายถึงชนชั้นสูงอย่าง นายทุน เจ้าของธุรกิจ หรือชนชั้นในองค์กรของราชการ ที่ได้รับผลประโยชน์จากกฎหมายที่ไม่เป็นธรรม ผูกขาดทางการค้าและเป็นเจ้าของพื้นที่ทางการตลาด ส่งผลกระทบต่อกลไกทางเศรษฐกิจ ชนชั้นรากหญ้าไม่ได้รับโอกาสไม่สามารถลืมตาอ้าปากได้ จากกฎหมายที่เอื้อหนุนให้กับผูกฝ่ายตน และอำนาจของชนชั้นสูงที่ส่งผลต่อระบอบการปกครอง ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คนในสังคมระดับโครงสร้าง และความหมายในภาพยนตร์เรื่อง PLANETRIUM และ SONG OF THE CITY ที่สื่อความหมายชนชั้นสูงในระดับการปกครอง ที่ยังคงสืบทอดค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมของระบอบยุคเก่า ให้อยู่คู่กับผู้คนในสังคมไทย หากพิจารณาความหมายของชนชั้นสูงของภาพยนตร์ทุกเรื่อง จะแสดงถึงชนชั้นที่ไม่ได้รับผลกระทบจากปัญหาเชิงโครงสร้าง แต่เป็นประเด็นและปัญหาของชนชั้นรากหญ้าในสังคมปัจจุบัน

1.3.6 สรุปการวิเคราะห์ความหมายถึง “ชนชั้นรากหญ้า” (signified) ภาพยนตร์ 3 เรื่อง ใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “ชนชั้นรากหญ้า” ในความหมายของภาพยนตร์ ดาวคะนอง และ SONG OF THE CITY เป็นการสื่อถึงชนชั้นที่เป็นรากฐานของสังคมในด้านต่าง ๆ อย่าง ทางเศรษฐกิจ ฟันเฟืองหลักในการขับเคลื่อนสังคมให้เดินไปข้างหน้า กลับเป็นชนชั้นที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาจากโครงสร้างทางสังคมที่เหลื่อมล้ำ เหมือนเป็นคนขายขอบที่ไม่ได้รับการดูแลให้ดีเท่าที่ควร และภาพยนตร์ PLANETRIUM สะท้อนถึงชนชั้นรากหญ้าในระดับองค์กร ที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา อำนาจของระบบที่ส่งผลให้ผู้น้อยต้องกระทำแม้จะขัดต่อหลักศีลธรรมและขอบเขตของกฎหมาย

1.3.7 สรุปการวิเคราะห์ความหมายถึง “ประชาชน” (signified) ภาพยนตร์ 4 เรื่อง ใช้สัญลักษณ์ในระดับ “สัญลักษณ์” (symbol) ในการสื่อความหมายถึง “ประชาชน” ภาพยนตร์เรื่องใช้ความหมายที่ต้องการสื่อรวมกัน ปัญหาของประชาชนที่ขัดแย้งต่ออุดมการณ์กระแสหลัก การปฏิบัติที่ขัดต่ออุดมการณ์กระแสหลักและรัฐบาลเผด็จการ อย่าง ประชาชนต้องจ่ายอมต่ออำนาจของรัฐ ถูกเพดานจำกัดการแสดงออก ต้องปฏิบัติและแสดงออกตามค่านิยมกระแสหลัก

อภิปรายผลการศึกษา

จากการใช้ทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ตามแนวคิด ของ โรลิ่งด์ บาร์ตส์ 1. เรื่องหน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration) 2. มายาคติในการสื่อความหมาย (myth) และ ชานเดอร์ส เพียร์ซ เรื่อง 3. ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (Signified) ด้วยภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่องตามกลุ่มตัวอย่างที่นำมาวิเคราะห์ มีลักษณะโครงสร้างการเล่าเรื่องที่แตกต่างกัน อย่างภาพยนตร์เรื่อง 4 เรื่องมีลักษณะเน้นรูปแบบการเล่าเรื่อง (narrative) เหมือนกับภาพยนตร์ทั่วไป เป็นลำดับขั้นตอนง่ายต่อการสื่อความหมาย และอีก 2 เรื่องมีลักษณะไม่เน้นรูปแบบการเล่าเรื่อง (non-narrative) ที่ไม่เล่าเรื่องเป็นลำดับขั้นตอน สลับไปมายากต่อการสร้างความหมาย อีกทั้งตัวละคร เหตุการณ์ และความสัมพันธ์ในองค์ประกอบอื่นในภาพยนตร์ การใช้กระบวนการสื่อความหมายในเรื่องเล่า เป็นการวิเคราะห์ฟังก์ชันหน่วยย่อยต่าง ๆ ผ่านเหตุการณ์และตัวละคร เพื่อประกอบกับเป็นหน่วยการกระทำ จนไปถึงระดับโครงสร้างการเล่าเรื่อง สื่อให้เห็นว่า

ความหมายในภาพยนตร์หนึ่งเรื่อง ไม่เพียงแค่สื่อความหมายทั่วไปตามการนำเสนอของภาพยนตร์เท่านั้น แต่เมื่อใช้หลักการวิเคราะห์ดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความหมายในอีกหลายระดับ หลายมุมมอง ในด้านของมายาคติในการสื่อความหมาย (myth) เป็นการสื่อความหมายแฝง ในระดับวัฒนธรรม ผ่านความสัมพันธ์องค์รวมผ่านกลไกที่เป็นระบบโครงสร้างและของบริบทสังคมนั้น การใช้กระบวนการมายาคติในการสื่อความหมายในภาพยนตร์ แสดงให้เห็นถึงโครงสร้างของบริบทสังคมนั้น เช่น ระบบการปกครอง สังคม วัฒนธรรม ค่านิยม ของผู้คนเป็นอย่างไรในสังคมนั้น อย่างเช่น ความหมายระดับมายาคติของคำว่า “ทหาร” ของสังคมไทย กับสังคมอเมริกา มีความหมายเบื้องต้นที่คล้ายคลึงกัน แต่ในสังคมไทย ความหมายของทหารถูกลดทอนและยึดครองด้วยความหมายใหม่ จากสถานการณ์ทางการเมืองในช่วงที่ผ่านมา ความรู้สึกของผู้คนในสังคมไทยส่วนหนึ่ง มองว่า ทหารไม่ใช่เพียงแค่มีไว้ปกป้องประเทศชาติยามเกิดศึกสงคราม แต่เมื่อมีประเด็นและปัญหาเกี่ยวกับการเมือง ทหารในสังคมไทย สามารถเข้ามาช่วยเหลือจากนักการเมืองที่ไม่ดีได้ ในอีกด้านหนึ่ง มองว่าเป็นการบังคับใช้กฎหมายอย่างไม่เป็นธรรมในระดับการปกครอง สะท้อนให้เห็นถึงบริบทของสังคมไทยนั้นเป็นอย่างไร และในด้านของการสื่อความหมายของระยะห่างของสัญญาณในการสื่อความหมาย ด้วยภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง เป็นภาพยนตร์กระแสหลักและภาพยนตร์นอกกระแส ซึ่งความหมายของผู้ผลิตภาพยนตร์หรือผู้สร้างไม่ได้มีเจตนาให้เป็นภาพยนตร์การเมืองหรือภาพยนตร์สะท้อนสังคม เป็นเรื่องของธุรกิจหรือความต้องการเท่านั้น แต่ด้วยบริบทสังคมในปัจจุบันและโลกของภาพยนตร์ ผู้วิจัยเชื่อว่าภาพยนตร์ทุกเรื่อง เป็นผลผลิตของสังคม ตามแนวคิดของสัญศาสตร์ว่าภาพยนตร์เป็นเรื่องของการประกอบสร้าง (construction) สามารถเป็นสื่อที่สามารถสะท้อนความหมายได้หลายมิติ หลายมุมมอง หลายรูปแบบ สอดคล้องกับ อูสุมา สุขสวัสดิ์ (2561) ตามแนวคิดของ Marxism มองว่าภาพยนตร์เป็น “การประกอบสร้างความเป็นจริง” (constructionism) นั้นขึ้นอยู่กับอำนาจความเป็นเจ้าของของภาพยนตร์ในการกำเนิดสิ่งที่เห็นในภาพยนตร์ตามแต่ ผู้มีอำนาจในภาพยนตร์ ภาพยนตร์ได้ชักชวนโลกทัศน์ หรืออุดมการณ์บางอย่าง การใช้กระบวนการระยะห่างของสัญญาณในสื่อความหมาย สื่อให้เห็นว่า สิ่งที่ภาพยนตร์ต้องการนำเสนอหรือสื่อสารออกมา ไม่ใช่เพียงแค่แสดงความหมายแบบผิวเผินทั่วไป แต่เป็นผลผลิตของสังคมที่ต้องการสื่อความหมายบางอย่าง ซึ่งความหมายที่เกิดขึ้นต้องมีความสัมพันธ์กับผู้รับ อย่างกติกาสัญญานิยมทางวัฒนธรรม ก็จะมีมองว่าภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง สามารถสื่อความหมายทางการเมืองผ่านสัญญาณที่ปรากฏในภาพยนตร์ได้

จากการวิเคราะห์และศึกษาภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง โดยใช้หลักการวิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ในการสื่อความหมาย (signified) ผลวิจัยพบว่าภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง สามารถสะท้อนความหมายถึงประเด็นและปัญหาทางการเมืองไทยไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้ 1. โครงสร้างสังคม 2. การแสดงออก 3. อุดมการณ์ 4. สังคมในอุดมคติ 5. ขนชั้นสูง 6. ขนชั้นรากหญ้า 7. ประชาชน ซึ่งประเด็นและปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่ยุคอย่างระบบของการเมืองไทย ซึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยหลักจะเป็นต้องเป็นรัฐบาลที่มาจากเสียงของประชาชนในสังคม แต่กลับถูกยึดอำนาจจากระบบของกองทัพตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน อย่างเรื่องการแสดงออกหรืออุดมการณ์ของผู้คนในสังคม เรื่องการวิพากษ์วิจารณ์การบริหารของประเทศไทยก็ถูกอำนาจของรัฐบาลกดทับไว้ ไม่สามารถสื่อสารได้ตามที่สาธารณะ บางกลุ่มถูกใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรม ในสังคมทุนนิยมก็ยังมีเรื่องชนชั้นที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือกฎหมายที่เอื้อประโยชน์ให้กับชนชั้นนายทุน และกดทับชนชั้นแรงงาน ที่เรียกว่า รวยกระจุกจนกระจาย ประเด็นต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว จึงเป็นผลที่ภาพยนตร์ไทยทั้ง 6 เรื่องนี้ ได้สะท้อนความหมายถึงผู้คนในสังคมได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับงานของ นริสร เตมียาชนโชติ (2561) ที่ศึกษาเรื่อง “การสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยร่วมสมัยรางวัลสุพรรณหงส์ พ.ศ. 2550-2559” ผลจากการวิจัยพบว่าภาพยนตร์ทั้ง 9 เรื่อง มีการสะท้อนสังคมไทยในประเด็นทางการเมือง อย่างเรื่อง ดาวคะนอง ซึ่งผลการวิเคราะห์สะท้อนประเด็นทางการเมืองในช่วงสมัยตุลาคม พ.ศ.2519 อันเป็นยุคมืดทางการเมืองของสังคมไทยมาเล่าเรื่อง โดยไม่ได้เป็นการเล่าเรื่องราวโดยตรง หากเป็นการเล่าเรื่องที่สะท้อนให้เห็นภาพประวัติศาสตร์ในยุคนั้น ผ่านรูปแบบความทรงจำร่วมสมัยและเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริง เป็นเทคนิคที่เรียกว่า หนังสือหนังหา อีกนัยยะหนึ่งคือแม้สังคมไทยจะก้าวผ่านมิติของเวลามาปัจจุบันแล้ว แต่การต่อสู้ทางการเมืองยังมีให้พบเห็นอยู่เสมอ อย่าง สุรศักดิ์ บุญอาจ (2564) งานวิจัยเรื่อง “สุนทรียศาสตร์และการเมืองในภาพยนตร์ของคงเดช จาตุรันต์รัศมี” โดยมีเกณฑ์พิจารณาจากภาพยนตร์บ้านเทิง มีเหตุการณ์ทางการเมืองของไทย ในช่วงเวลา พ.ศ. 2535-2562 และได้รับรางวัลหรือถูกกล่าวถึงในวงกว้าง ผลวิจัยพบว่า ภาพยนตร์เรื่อง Snap เป็นการเล่าเรื่องความสัมพันธ์ของอดีตคู่รัก บอยกับผึ้ง กับผลกระทบทางการเมือง เมื่อความสัมพันธ์ของพวกเขาต้องจบลงเพราะรัฐประหาร พ.ศ. 2549 จนได้พบกันอีกครั้งในช่วงรัฐประหาร พ.ศ. 2557 ที่มีฉากหลังช่วงประกาศกฏอัยการศึกโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จากบทสนทนาที่บอกว่า 8 ปีแล้วยังไปไม่ถึงไหนกันเลย จึงเป็นคำพูดที่ไม่ได้บอกถึงความสัมพันธ์ของตัวละครเพียงอย่างเดียว แต่ยัง

วารสารการสื่อสารและสื่อบูรณาการ คณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2567

ของตัวละครเพียงอย่างเดียว แต่ยังโยงไปถึงการเมืองไทยซึ่งผ่าน รัฐประหาร 2 ครั้ง ที่ห่างกัน 8 ปี นอกจากนั้น แมน คนรักใหม่ของผิ้งที่เป็นทหารก็แสดงลักษณะการเป็นผู้บังคับบัญชาในการ เลือกรูปเพื่อประกอบงานแต่งงาน แม้ผิ้งจะแสดงความคิดเห็น แต่แมนก็มีธงในใจ เขาใช้อำนาจออกคำสั่งกลาย ๆ เพื่อให้ผิ้ง ปฏิบัติตามในสิ่งที่เขาเลือก จึงมีรูปแบบชายเป็นใหญ่หรือปิตาธิปไตย (patriarchy) ด้วยภาพยนตร์ดังกล่าว ทั้ง 3 เรื่อง อย่าง ดาวคะนอง และ Snap...แค่นี้ได้คิดถึง สามารถใช้สัญลักษณ์และการเล่าเรื่อง สื่อความหมายถึงประเด็นทางการเมืองตามที่กล่าวข้างต้น ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม จึงเกิดปรากฏการณ์ในสังคม ที่เกิดขึ้นน้อยมากเกี่ยวกับภาพยนตร์ไทย ซึ่งรัฐบาลทหารกลับใช้อำนาจและกฎหมายอย่างไม่เป็นธรรม มาบังคับใช้กับประชาชน ซึ่งประเด็นที่ว่าคือ เรื่องดาวคะนอง มีปัญหาในการกิจกรรมชมหนังและเสวนาพิพากษ์ภาพยนตร์โดย Doc Club Theater ซึ่งมีคำสั่งให้ยกเลิกกิจกรรมใน พ.ศ. 2560 หรือ เรื่อง TEN YEAR THAILAND ที่ได้รับกระแสจากนักการเมือง นักเคลื่อนไหวสังคม มาเชิญชวนให้ไปรับชมภาพยนตร์ดังกล่าว

จากการวิเคราะห์และศึกษาภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง โดยใช้หลักการวิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth) ผลวิจัยพบว่าภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง พบว่าใช้หน่วยสื่อความหมายรูปสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายในระดับมายาคติ ส่วนใหญ่ใช้เทคนิคสื่อรูปสัญลักษณ์ในรูปแบบของเหตุการณ์เป็นหลัก (scene) รองลงมาคือ “ตัวละคร” (character) หมายถึง รูปสัญลักษณ์เหล่านั้น ไม่ได้ที่สื่อความหมายเบื้องต้นอย่างประโยชน์หรือผัสสะ เรียกว่า ความหมายตรง (denotation) แต่ความหมายเหล่านั้นปรับเปลี่ยนได้ด้วยปัจจัยโดยรอบ อย่าง ประสพการณ์ของคนดู บริบทของสังคมนั้น เป็นความหมายทางวัฒนธรรมที่แปลงไปบนรูปสัญลักษณ์เหล่านั้น ซึ่งรูปแบบสองรูปสัญลักษณ์นี้ไม่ใช่รูปของสัญลักษณ์แบบเดียว แต่ความหมายเกิดขึ้นจาก เหตุการณ์ (scene) นั้น มีรูปสัญลักษณ์ที่มากกว่าหนึ่งรูปเข้ามามีส่วนร่วม พิจารณาประกอบร่วมกัน มีความสัมพันธ์ร่วมกัน อย่างภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง นำเสนอภาพของ สวน (scene) เป็นเพียงแค่ว่าภาพสวนที่ดูสวยงาม แต่นำเสนอถึง พนักงานหญิงสาวเข้ามา นั่งเล่นนั่งกินเมล็ดบัว สวนแห่งนี้จึงสื่อความหมายในระดับมายาคติ สะท้อนให้เห็นถึงบริบทและค่านิยมของคนไทยในช่วงเวลาหนึ่ง ที่มองว่าเมืองหลวงเปรียบดังภาพจำที่สวยงามของผู้คนต่างจังหวัด เป็นเมืองแห่งความฝัน ทุกคนต้องการเข้ามาสร้างฐานะและครอบครัวได้จากที่แห่งนี้ แต่ในความเป็นจริง เป็นเมืองมายาที่หลอกล่อให้ผู้คนเข้ามาขายแรงงาน และไม่มีวันลืมตาอ้าปากได้ด้วยระบบทุนนิยมที่กดทับไว้

เฉกเช่นเดียวกับเมล็ดบัวที่ไม่พอแม้จะยาไส้ สอดคล้องกับงานของ เขมพัทธ์ พัทธวิษณุ (2558) การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสกับภาพสะท้อนปัญหาสังคม” มีจุดประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดประเด็นปัญหาสังคม ภาพมายาคติที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยนอกกระแส และ สร้างสรรค์ผลงานภาพยนตร์นอกกระแส โดยศึกษาจากภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547-2557 เป็นจำนวน 10 เรื่อง พบว่า ภาพยนตร์เรื่อง “สัตว์ประหลาด” ความเป็นชายรักร่วมเพศถูกนำเสนอผ่านตัวละครทหาร เป็นมายาคติของความเป็นชายสมบูรณ์ในสังคมไทย แต่รักร่วมเพศเป็นเรื่องที่ต้องห้าม นำเสนอแบบปลายเปิดเพื่อให้เห็นถึงปัญหาภายในจิตใจของเขา ต่อความกล้าที่จะเปิดเผยเพศสภาพของตน ภาพยนตร์เรื่อง “แสงศตวรรษ” ใช้โลกยุคโลกาภิวัตน์และการเกิดใหม่ของตัวละคร สื่อความหมายถึงมายาคติ อีกทั้งความเชื่อเรื่องเวียนว่ายตายเกิด กับโลกสังคมในอุดมคติ ภาพยนตร์เรื่อง “พลอย” ใช้เรื่องของชนชั้นและความขัดแย้งของตัวละคร เพื่อรักษาภาพลักษณ์ ที่เป็นมายาคติของสังคมไทยในระดับที่เรียกตัวเองว่าไฮโซ (high society) ภาพยนตร์เรื่อง “เมืองเหงาซ่อนรัก” ใช้ความสัมพันธ์ของตัวละคร “ต้น” กับเหตุการณ์ “สึนามิ” สื่อความหมายมายาคติของนายทุน ที่เชื่อว่าชนชั้นเหล่านี้เข้าพื้นที่ของชาวบ้านทั่วไป โดยเชื่อว่าเข้ามาช่วยเหลือหรือพัฒนา แต่แท้จริงแล้วเป็นการเข้ามาครอบงำแสวงหาผลประโยชน์จากความลำบาก อย่าง ประชา สุวิธานนท์ (2542) ได้ศึกษาสาส์นศาสตร์โครงสร้างกับหนังสือ แลเนื้อเถื่อนหนังเล่ม เป็นหนังสือวิจารณ์ภาพยนตร์โดยใช้แนวคิดหรือทฤษฎีเกี่ยวกับภาพยนตร์มาใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นในเชิงคุณภาพของบทวิจารณ์อย่างครบถ้วน ซึ่งที่เพิ่มเติมเข้ามาคือ การใช้เรื่องของสาส์นศาสตร์โครงสร้าง เข้ามาเป็นอีกหนึ่งมิติในการวิเคราะห์ ที่ต้องการเห็นถึงกระบวนการสื่อความหมายทางสังคม-วัฒนธรรมในระดับลึกลงไปกว่าความหมายตามเนื้อเรื่อง อย่างการวิเคราะห์ตัวละคร แดง ไบเล่ใน ภาพยนตร์เรื่อง 2499 โดยมีมายาคติถึงความเป็นชายแท้ที่ได้รับอิทธิพลจากชาติตะวันตก

การวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 6 เรื่อง โดยใช้หลักการวิเคราะห์หน่วยการเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration) ผ่านตัวละคร (character) กับความสัมพันธ์เหตุการณ์ (scene) จากการวิเคราะห์เบื้องต้นจะพบว่ามีภาพยนตร์ 3 เรื่อง มีการแทรกนัยยะทางการเมืองโดยตรง โดยใช้ช่วงเวลาและสถานที่หรือบริบททางการเมืองเข้ามาเป็นฉากหลัง เป็นบริบทในภาพยนตร์เพื่อสื่อความหมายว่าภาพยนตร์เหล่านี้ต้องการสะท้อนถึงประเด็นทางการเมืองไทย

เพื่อสื่อความหมายว่าภาพยนตร์เหล่านี้ต้องการสะท้อนถึงประเด็นทางการเมืองไทย
อย่างภาพยนตร์เรื่อง ดาวคะนอง ใช้ภาพเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ของ 6 ตุลาคม
2519 สะท้อนความหมายถึงอำนาจการทำให้รัฐประหารของทหารต่อระบอบ
ประชาธิปไตย ที่ส่งผลโคกนาฏกรรมความรุนแรงกับประชาชนในครั้งนั้น เพื่อตอบย้า
ว่าสังคมไทยยังคงเจอรบอบเดิม ๆ เหมือนกับที่รัฐบาล คสช.ทำใน พ.ศ. 2558
ภาพยนตร์เรื่อง Snap...แค่ได้คิดถึง ที่เหตุการณ์การเข้ามาของรัฐบาลคสช.มาเป็น
บริบทในภาพยนตร์ ที่ส่งผลกระทบต่อตัวละครหลักอย่างมีนัยยะ สอดคล้องกับ
สุรศักดิ์ บุญอาจ (2564) งานวิจัยเรื่อง “สุนทรียศาสตร์และการเมืองในภาพยนตร์
ของคณเดช จาตุรันต์รัศมี” ว่า ภาพยนตร์เรื่อง Snap เป็นการเล่าเรื่องความสัมพันธ์
ของอดีตคู่รัก บอยกับผิง กับผลกระทบทางการเมือง เมื่อความสัมพันธ์ของพวกเขา
ต้องจบลงเพราะรัฐประหารปี พ.ศ. 2549 จนได้พบกันอีกครั้งในช่วงรัฐประหารปี
พ.ศ. 2557 ที่มีฉากหลังช่วงประกาศกฎอัยการศึกโดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ
(คสช.) จากบทสนทนาที่บอกว่า 8 ปีแล้วยังไปไม่ถึงไหนกันเลย จึงเป็นคำพูดที่ไม่
ได้บอกถึงความสัมพันธ์ของตัวละครเพียงอย่างเดียว แต่ยังโยงไปถึงการเมืองไทย
ซึ่งผ่าน รัฐประหาร 2 ครั้งที่ห่างกัน 8 ปี หรือ ภาพยนตร์เรื่อง SUNSET ที่เสนอถึง
เหตุการณ์ที่ทหารและตำรวจเข้ามาตรวจสอบงานนิทรรศการผลงานศิลปะต่าง ๆ
โดยให้เหตุผลว่า ไม่ได้รับอนุญาตให้จัด หรือ เป็นงานที่สร้างความขัดแย้ง ซึ่งเป็น
ประเด็นและเป็นทิวทัศน์วิจารณ์ของสังคม เพราะเหตุการณ์เหล่านี้เกิดในยุคของ
คสช. หรือรัฐบาลทหาร แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าภาพยนตร์ที่ไม่ได้นำเสนอฉากหรือ
บริบทเกี่ยวกับการเมืองในภาพยนตร์ จะไม่สะท้อนความหมายถึงการเมืองได้ หรือ
เป็นภาพยนตร์การเมืองได้ หากวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้งโดยใช้หลักการวิเคราะห์การ
สื่อความหมายในการเล่าเรื่อง (narration) ทฤษฎีสัณนิเวศวิทยา (semiology) ตามกรอบ
แนวคิด “การวิเคราะห์เรื่องเล่าในเชิงโครงสร้างเบื้องต้น” ของ Roland Barthes ที่
ว่า “หน่วย” ในเรื่องเล่าจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยไล่เรียงจากระดับล่างไปสู่
ระดับบน เริ่มจาก “ฟังก์ชัน” (function) ที่ประกอบไปด้วยดัชนีเล็ก ๆ อย่าง ตัว
ละคร บทสนทนา การกระทำ ที่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นระบบเพื่อสื่อความหมาย
ในสู่ระดับห้วงกระทำ (action) ที่ประกอบไปด้วย “ฟังก์ชัน” หลายจำนวนที่ร้อย
เรียงกันไปสู่ความหมายในระดับที่กว้างขึ้น ไปสู่ระดับการเล่าเรื่อง (narration) ซึ่ง
เป็นระดับสูงสุด ที่สื่อความหมายถึงเรื่องเล่าของภาพยนตร์นั้น อย่างเช่น ภาพยนตร์
เรื่อง PLANETRIUM เป็นเรื่องราวขององค์กรหนึ่งที่ผลิตลูกเสือเพื่อจุดประสงค์ของ

เพื่อจุดประสงค์ขององค์กร เมื่อวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิด จะสะท้อนให้เห็นได้ว่า หัวกระทำของ ลูกเสือ เจ้าหน้าที่องค์กร พิธีกรรมต่าง ๆ หรือ การไปจับคนในสังคม มาเข้าสู่องค์กร สะท้อนความหมายได้ถึงบริบทสังคมไทยในปัจจุบัน ทั้งในเรื่องของการศึกษา การใช้อำนาจของผู้มีอำนาจ การโดนลงโทษของผู้คนที่ขัดต่อขนบของค่านิยมและวัฒนธรรมในสังคมไทย เป็นการเล่าเรื่องแบบปลายเปิด สามารถสื่อความหมายได้หลายระดับและหลายมิติ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของผู้ชมอีกด้วย โดยไม่จำเป็นต้องฉกหรือบริบททางการเมืองจริงเข้ามาเกี่ยวข้อง

จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ตัวอย่างทั้ง 6 การวิเคราะห์ระยะห่างของสัญลักษณ์ ผลวิจัยพบว่า การสื่อความหมายของรูปสัญลักษณ์ในระดับ 3 หรือ สัญลักษณ์ (symbol) มากที่สุด และการวิเคราะห์มายาคติในการสื่อความหมาย (myth) ที่ใช้เรื่องของ ตัวละคร (character) และเหตุการณ์ (scene) หรืออยากการวิเคราะห์การเล่าเรื่องในการสื่อความหมาย (narration) ค้นพบว่า 1. เขียนบทภาพยนตร์ที่ต้องการสื่อความหมายถึงประเด็นการเมืองไทย ไม่จำเป็นต้องใช้บริบททางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง หรือใช้ตัวละครที่เป็นทหาร ตำรวจ ภาพของการต่อสู้ทางการเมือง แต่สามารถใช้ความเข้าใจเรื่องความสัมพันธ์ของตัวละครและเหตุการณ์ รูปสัญลักษณ์มาช่วยในการสื่อความหมายถึงประเด็นทางการเมืองได้เช่นกัน ซึ่งหมายความว่าสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายเพื่อสื่อประเด็นถึงเรื่องของการเมือง 2. โครงการเล่าเรื่องไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเน้นการเล่าเรื่องตามผลการวิจัยหรือตามหลักภาพยนตร์ในกระแส ใจความสำคัญคือหน่วยการเล่าเรื่องย่อย (action) ต้องมีความสัมพันธ์กัน ในเหตุการณ์หรือตัวละครนั้น เพื่อสื่อความหมายในระดับย่อยให้ชัดเจนก่อน เพื่อผู้ชมจะได้นำความหมายส่วนนี้ไปพิจารณาร่วมกับเรื่องย่อยอื่น จึงจะสามารถสร้างความหมายในระดับโครงการเล่าเรื่องได้ (narration) ผลการวิจัยดังกล่าวจึงเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ผลงานในด้านเทคนิคการเล่าเรื่อง และการใช้รูปสัญลักษณ์ที่กว้างขึ้น ด้านศิลปะ ด้านสุนทรียศาสตร์ ในด้านของภาพยนตร์ อีกทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชมได้พิจารณาความหมายของสัญลักษณ์ในหลายมิติ

ข้อเสนอแนะ

1. จากการวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยทั้ง 6 เรื่อง เป็นผลงานในช่วงเวลา พ.ศ. 2558-2562 ซึ่งเป็นภาพยนตร์ที่ได้รับผลกระทบจากสังคมอย่างการปิดกั้นหรือได้รับกระแสจากนักการเมือง ด้วยมุมมองว่าภาพยนตร์ที่สื่อความหมายทางการเมือง

ผลจากการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดสัญวิทยา (semiology) พบว่า ภาพยนตร์ที่สื่อความหมายทางการเมือง ไม่จำเป็นต้องเป็นภาพยนตร์ที่มีฉาก เหตุการณ์ บริบททางการเมืองเท่านั้น แต่อาจเป็นภาพยนตร์กระแสหลักทั่วไปที่ให้ความบันเทิง ภาพยนตร์นอกกระแสที่ให้ความสุนทรีย์ทางศิลปะ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่า ในยุคปัจจุบัน ภาพยนตร์ไม่ใช่ผลผลิตเพื่อธุรกิจอย่างเดียวเท่านั้น แต่ภาพยนตร์ทุกเรื่องสามารถสื่อความหมายหรือสะท้อนและให้ข้อคิดทางการเมืองได้เช่นกัน ดังนั้นงานวิจัยควรที่จะศึกษาภาพยนตร์ที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อความสมบูรณ์ของงานวิจัย

2. จากการวิเคราะห์สัญลักษณ์ที่สื่อความหมายทางการเมืองในภาพยนตร์ไทยทั้ง 6 เรื่อง ด้วยการสื่อความหมายที่ผู้วิจัยค้นพบมีลักษณะในทิศทางเดียวกัน อย่าง โครงสร้างสังคม การแสดงออก อุดมการณ์ สังคมในอุดมคติ ขนชั้นสูง ขนชั้นรากหญ้า ประชาชน ความหมายที่สะท้อนออกมาเป็นเพียงความหมายการเมืองของผู้วิจัยเอง ผู้วิจัยควรกำหนดประเด็นทางการเมืองให้ชัดเจน คำว่า “การเมือง” ของสังคมไทยอยู่ในระดับไหน มีความหมายถึงประเด็นอะไรบ้าง ซึ่งคำว่าการเมืองของแต่ละคนมีจำกัดความหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้นควรกำหนดประเด็นให้หลากหลายมิติมากขึ้น

3. ในการศึกษาและวิเคราะห์ภาพยนตร์ทั้ง 6 เรื่อง เป็นเพียงการศึกษาและวิเคราะห์ผ่านตัวบทของภาพยนตร์เท่านั้น (textual analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตามทฤษฎีสัญวิทยา (semiology) เพื่อให้ตัวภาพยนตร์สามารถสื่อความหมายมากขึ้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ บริบทของภาพยนตร์ (context analysis) อย่างควรสัมภาษณ์ ผู้สร้างภาพยนตร์ ผู้กำกับร่วมด้วย เพื่อเข้าใจถึงวิธีการสร้างสรรค์ภาพยนตร์ ในด้านของบทภาพยนตร์ การกำหนดแนวคิดภาพยนตร์ หรือวิธีการเขียนบทภาพยนตร์ เพื่อให้เข้าใจถึงภาพยนตร์มากขึ้นว่าต้องการสื่อความหมายทางการเมืองทิศทางใด อีกทั้งเป็นแนวทางให้เข้าใจถึงวิธีการและเทคนิคการสร้างสรรค์ภาพยนตร์อีกด้วย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ. (2547). *การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ซีไอเดียเคชั่น.
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2547). *หนังสือชาคนย : การศึกษาภาพยนตร์แนววัฒนธรรมศึกษา*. โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- jempath พชรวิชญ์. (2558). *ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสกับภาพสะท้อนปัญหาสังคมไทย* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิตศึกษาศิลปกรรมศาสตร์]. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *สัญวิทยา, โครงสร้างนิยม, หลังโครงสร้างนิยมกับการศึกษารัฐศาสตร์ = Semiology, structuralism, post-structuralism and the study of political science* (พิมพ์ครั้งที่ 1). วิชาษา.
- เถกิง พัฒโนภาษ. (2551). *สัญศาสตร์กับภาพแทนความ*. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 62(1), 35-50.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยกอักษรร ย้อนความคิด เล่ม 2* (พิมพ์ครั้งที่ 1). สำนักพิมพ์อ่านและสำนักพิมพ์วิชาษา.
- นพพร ประชากุล. (2558). *มายาคติ. Mythologies* (พิมพ์ครั้งที่ 5). มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- นริสร เตมียะธนโชติ. (2561). *การสะท้อนสังคมไทยที่ปรากฏในภาพยนตร์ไทยร่วมสมัยรางวัลสุพรรณหงส์ พ.ศ. 2550-2559* [Paper presentation]. การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 13, กรุงเทพมหานคร, ประเทศไทย.
- ประชา สุวีรานนท์. (2542). *แลเนื้อเถื่อนหนัง*. มติชน.
- สุรศักดิ์ บุญอาจ. (2564). *สุนทรียศาสตร์และการเมืองในภาพยนตร์ของคงเดช จาตุรันต์รัศมี*. *วารสารวิชาการคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สจล.*, 32(1), 16-27.

- อุสุมา สุขสวัสดิ์. (2559). การศึกษาวิเคราะห์ภาพยนตร์ไทยนอกกระแสที่ได้รับรางวัลระหว่าง พ.ศ. 2543-2555. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 17(2), 71-80.
- อุสุมา สุขสวัสดิ์. (2561). รัฐกับศักยภาพของภาพยนตร์. วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18(1), 115-125.